

T. C.

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

**DİNİ İNANÇ GELİŞİMİ AÇISINDAN KÖY VE ŞEHİR ÇOCUKLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(KASTAMONU ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Bekir AKSOY

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Yusuf MACİT

IĞDIR- 2016

T. C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

DİNİ İNANÇ GELİŞİMİ AÇISINDAN KÖY VE ŞEHİR ÇOCUKLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(KASTAMONU ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Bekir AKSOY

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Yusuf MACİT

IĞDIR- 2016

T.C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Macit danışmanlığında, Bekir AKSOY tarafından hazırlanan bu çalışma 11 / 03 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Beyazıt Yaşar Seyhan.

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Yusuf Macit (Danışman)

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Zeki Halis

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 11 / 03 / 2016

Yrd. Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN
Enstitü Müdürü

ÖZ
DİNİ İNANÇ GELİŞİMİ AÇISINDAN KÖY VE ŞEHİR ÇOCUKLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(KASTAMONU ÖRNEĞİ)

Bilişsel, fiziksel, sosyal ve ahlaki gelişim gibi dini inancın da bir gelişim alanı olarak ele alınması önemlidir.

Bu çalışma köy ve şehirlerde yaşayan çocukların dini inanç gelişimlerini ve bu çocuklar arasında sınıf, yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu ve gelir durumu gibi değişkenler açısından ne gibi farklılıklar olduğunu konu edinmektedir. Temel konusu dini inanç gelişimi olan bu çalışmada gelişim, dini inanç gelişimi ve ergenlik dönemi hakkında bilgiler verilmiştir. Teorik bilgiler yanında alan araştırması uygulanan bu çalışmada amaca uygunluğu sebebiyle “Dini İnanç Gelişim Anketi” uygulanmış ve bu yöntemle istenen veriler 6.-7-8. sınıf öğrencilerinden elde edilmiştir. Toplanan verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara gelince köy ve şehirde yaşayan çocuklar arasında Allah’a, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman gibi konular açısından önemli bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. Yine köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dini bilgi düzeyleri arasında da anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Öğrencilerin dini bilgileri çeşitli değişkenler açısından karşılaştırıldığında, 8. sınıf öğrencileri 7. ve 6. sınıf öğrencilerinden, 14 yaşındaki öğrenciler de 13, 12 ve 11 yaşlarındaki öğrencilerden bilgi düzeyi açısından anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedirler. Ayrıca dini bilgi düzeyi üzerinde cinsiyetin, ebeveyn eğitim durumunun ve ekonomik durumun anlamlı bir etkisi yoktur.

Anahtar Kelimeler:İnanç gelişimi, ortaokul öğrencileri, köy ve şehir çocukları

ABSTRACT
A STUDY ON THE COMPARISON OF CHILDREN LIVING IN CITY AND
VILLAGE IN TERMS OF FAITH DEVELOPMENT
(KASTAMONU SAMPLE)

It is important to approach faith as an area of development like cognitive, physical, social and moral development.

This study deals with the faith development of children who live in village and cities, and the differences between these children in terms of some variables such as class, age, gender, parent educational background and income. In this study, of which main theme is faith, information has been given about faith and adolescence period. In addition to the theoretical information, field research was conducted in this study and "Faith Development Inventory" was applied to sixth, seventh and eighth grade students. SPSS was used in the analysis of the data.

According to the findings of the study, there are not significant differences between the children who live in villages and cities in terms of faith in Allah, Angels, Holy Book and Prophets. There are not also significant differences between religious information levels of these children. The comparison of religious information of students reveal that eighth grade students are meaningfully different from sixth and seventh grades and the students aged 14 are meaningfully different from the students aged 13, 12 and 11. Moreover, gender, parent educational background and income level do not have a meaningful effect on religious information level.

Keywords: Faith development, secondary students, village and city children.

ÖNSÖZ

Din insanoğlunun var olduğu günden beri hayatında yeri olan ve bu hayatı önemli ölçüde etkileyen bir olgudur. Çalışmada dini inanç olarak ele alınan, iman da diyebileceğimiz kavram ise sadece akılla değil, kalple de ilgilidir. Bu sebeple birey sadece fiziksel olarak değil, zihinsel ve duygusal yönlerden de geliştikçe dini inancında da gelişmeler meydana gelmektedir. Söz konusu gelişmelerin ise bireysel, ailevi ve çevresel faktörlerden etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu faktörlerden birisi olarak yaşanan yer zikredilebilir. Bu bağlamda, çalışmada dini inanç gelişimi açısından köy ve şehir çocuklarının bir karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu araştırma giriş kısmı hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, sayıtları, önemi ve sınırlılıkları belirtilmiş, ayrıca araştırmada kullanılan yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeveyi oluşturan din, inanç, dini inanç ve dini inanç gelişimi gibi konulara değinilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın bulguları sunulmuş ve bulgularla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise bulgulardan hareketle genel bir değerlendirme yapılmış ve sonuçlara yer verilmiştir.

Bu çalışmamızın başından beri desteklerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Yusuf Macit Bey'e, Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğünde görev yapan idarecilerimize, öğretmenlerimize, aynı zamanda çalışmamıza katılan öğrenci ve velilerimize teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	3
ABSTRACT.....	4
ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER	6
TABLolar LİSTESİ.....	8
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	10
GİRİŞ	11
TEZİN AMACI.....	11
TEZİN ÖNEMİ.....	11
TEZİN KONUSU (ARAŞTIRMA PROBLEMİ).....	12
SAYILTILAR ve SINIRLILIKLAR	13
TEZİN YÖNTEMİ.....	14
EvrenveÖrnekleme	14
AraştırmanınModeli	16
Veri Toplama Aracı.....	16
Verilerin Analizi	17
I. BÖLÜM.....	18
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	18
1.1. Din	18
1.2. İnanç.....	19
1.3. Dini İnanç	20
1.4. İnançve Dini İnançArasındakilişki	22
1.5. Gelişim	24
1.6. DiniİnançGelişimi	25
1.7. İlgiliAraştırmalar	31
II. BÖLÜM	36
BULGULAR.....	36
2.1. Köy veŞehirdeYaşayanÖğrencilerin Dine KarşılıgiDurumları	36
2.2. Köy VeŞehirdeYaşayan Öğrencilerin Dini BilgileriArasındaki İlişki	49
2.3. KöyveŞehirdeYaşayanÖğrencilerin Dini Bilgilerinin Sınıf, Yaş, Cinsiyet, EbeveynEğitimDurumu veGelirDurumuDeğişkenleriAçısındanİncelenmesi.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	59
TARTIŞMA ve YORUM	59
3.1. Köy veŞehirdeYaşayanÖğrencilerin Dine KarşılığDurumları	59
3.2. Köy veŞehirdeYaşayanÖğrencilerin Dini BilgileriArasındakilişki	65
3.3. KöyveŞehirdeYaşayanÖğrencilerin Dini Bilgilerinin Sınıf, Yaş, Cinsiyet, EbeveynEğitim Durumu veGelirDurumuDeğişkenleriAçısındanİncelenmesi.....	65
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	68
SONUÇ ve ÖNERİLER	68
Kaynakça.....	71
EKLER.....	76
Özgeçmiş	84

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo- 1: Öğrencilerin Demografik Özellikleri	15
Tablo- 2: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Allah Hakkındaki İnançları	36
Tablo- 3: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Hz. Muhammed (s.a.v.) Hakkındaki İnançları	37
Tablo- 4: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Kur'an-ı Kerimin Allah'ın Gönderdiği Kitap Olup, Tamamının Günümüze Kadar Değişmediğine Olan İnançları.....	38
Tablo- 5: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Ahiret Gününe, Öldükten Sonra Dirilmeye ve Ahirette Bazı İnsanların Allah Tarafından Mükâfatlandırılacağına, Bazılarının ise Cezalandırılacağına Olan İnançları	39
Tablo- 6: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Ölümden Sonraki Hayat Hakkındaki İnançları	41
Tablo- 7: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Kadere, Hayır ve Şerrin Allah'tan Olduğuna İnançları	42
Tablo- 8: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Meleklerin Varlığına Olan İnançları	43
Tablo- 9: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Allah'ın İnsanların Dualarına Cevap Verdiğine Olan İnançları	44
Tablo- 10: Öğrencilerin "Dine Bağlılık, İnsanın Hayatına Başka Türü Sahip Olamayacağı Bir Gaye Ve Anlam Kazandırır" Görüşüne Katılım Oranları.....	44
Tablo- 11: Öğrencilerin "Din, Ölüm Karşısında İnsana Başka Yoldan Elde Edemeyeceği Bir Güven Duygusu Verir" Görüşüne Katılım Oranları.....	45
Tablo- 12: Öğrencilerin Yaşamlarında Önem Verdikleri Konuların Sıralanışı	46
Tablo- 13: Öğrencilerin "Dünyada iken, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların cennete; uymayanların ise cehenneme girmeleri, Allah'ın adaletinin bir gereğidir" Görüşüne Katılım Oranları	47
Tablo- 14: Öğrencilerin "Şeytan, İnsanları İmtihan Emek İçin Yaratılmıştır. Bu İmtihani Başarıyla Tamamlayanlar Cennete Giderler" Görüşüne Katılım Oranları	48
Tablo- 15: Öğrencilerin Yerleşim Yerine Göre Dini Bilgi Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları	49

Tablo- 16: Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	50
Tablo- 17:Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları	51
Tablo- 18:Yaş Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	52
Tablo- 19:Yaş Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları	52
Tablo- 20: Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dini Bilgi Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları	53
Tablo- 21:Anne Eğitim durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	54
Tablo- 22:Anne Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları	55
Tablo- 23:Baba Eğitim durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	56
Tablo 24:Baba Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları	56
Tablo- 25:EkonomikDuruma Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	57
Tablo- 26:Ekonomik Duruma Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları	58

KISALTMALAR VE SİMGELER

DİGA:Dini İnanç Gelişim Anketi

KT: Kareler Toplamı

KO: Kareler Ortalaması

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

p:Anlamlılık derecesi

SD: Serbestlik Derecesi

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

SS: Standart Sapma

TDK: Türk Dil Kurumu

\bar{X} : Aritmetik Ortalama

GİRİŞ

TEZİN AMACI

Bu çalışmanın amacı köy ve şehirlerde yaşayan çocukların dini inanç gelişimlerinin karşılaştırılması ve bu çocuklar arasında sınıf, yaş, cinsiyet, ebeveynlerin eğitim ve gelir durumu gibi değişkenler açısından ne gibi farklılıklar olduğunun tespit edilmesidir.

Bu çalışmada öncelikle din, inanç ve dini inanç konularına değinilmiştir. İlerleyen bölümlerde de ifade edildiği gibi inanç ve dini inanç farklı kavramlardır. Bu iki kavram biraz da çeviri hatalarından dolayı karıştırıldığı için¹ çalışmada bu iki kavram arasındaki ilişkiye de değinilmiştir. Çalışmanın temel konusu dini inanç gelişimi olduğu için gelişim ve dini inanç gelişimi hakkında bilgiler verilmiş, ayrıca çalışma ergenlik çağında denilebilecek çocuklarla yürütüldüğü için bu çağa ilişkin de açıklamalara yer verilmiştir.

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda anket aracılığıyla katılımcıların görüşleri alınmıştır. Daha sonra anket çalışması yoluyla elde edilen bulgular sunulmuş, bulgularla ilgili yorumlar yapılmış ve araştırmanın sonuçları ortaya konulmuştur.

TEZİN ÖNEMİ

Dini inanç gelişimi literatürde gelişim alanları arasında nadiren kendine yer bulmaktadır. Gelişim denildiğinde akla genellikle bilişsel, fiziksel, sosyal, ahlaki gelişim gibi alanlar gelmektedir. Bu çalışma dini inancı da bir gelişim alanı olarak ele alması yönüyle önemlidir.

Ayrıca ülkemizde köyden şehre doğru önemli oranda bir göç dalgası bulunmaktadır. Bununla birlikte köylerde yaşayan nüfus da azımsanamayacak kadar fazladır.² Köyden şehre olan göç, bir yandan şehirdeki çocukların yaşantılarını etkilerken, bir yandan da köyde kalan çocuklar üzerinde de etkileri olmaktadır. Örneğin şehre göçle birlikte çekirdek aileler fazlalaşmış ve dini inanç açısından

¹ Tefik Yücedoğru, *Din, İman ve İslam'a Dair*, Bursa: Emin Yayınları, 2012, s. 33.

² Türkiye İstatistik Kurumu, 2015. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616> Erişim tarihi: 13.09.2015

çocuklara örnek teşkil edecek ve onları yönlendirecek kişiler azalmıştır. Ayrıca özellikle bazı şehirlerin kalabalık olması, buralarda verilen eğitimin de kalitesinde sorunlar çıkmasına sebep olmuştur. Köylerde ise farklı bir durum söz konusudur. Kimi köylerde nüfus çok azalmış, bunun sonucu olarak da ya birleştirilmiş sınıflarda eğitim verilmeye başlanmış ya da bu çocuklar başka okullara taşınmıştır. Bu da dini inanç gelişimi üzerinde etkileri olabilecek bir durumdur.

Bununla birlikte bilgi teknolojilerinin çok gelişmesiyle beraber köy ve şehirlerde yaşayan çocukların bilgiye erişiminde ki farklılık büyük ölçüde azalmıştır. Artık birçok köyde bulunan televizyon, internet gibi bilgiye ulaşma kaynakları sayesinde her yerden dini bilgilere erişim imkânı sağlanmıştır. Bu çalışmada, teknolojinin köy ve şehirlerde yaşayan çocukların üzerindeki etkisi de görülebilecektir.

Literatür incelendiğinde köy ve şehir çocuklarını dini inanç gelişimi açısından karşılaştıran sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür.³Bu yönüyle mevcut çalışmanın alana katkı sağlayacağı söylenebilir. Ayrıca dini inanç gelişimi çeşitli değişkenler açısından ele alınmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın sonuçlarının eğitimciler, din adamları ve anne babalar için faydalı olacağı düşünülebilir.

TEZİN KONUSU (ARAŞTIRMA PROBLEMİ)

İnsan hayatında dini inançların oldukça önemli bir yeri vardır. Dini inançlar bireyin doğumuyla birlikte gelmezler. Peygamberimizin ifadesiyle her çocuk anne, baba ve çevre faktörü sebebiyle farklı bir dinin mensubu olarak yetişmektedir.⁴ Dolayısıyla dini inanç gelişiminde çevrenin oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada köy ve şehirlerde yaşayan çocukların dini inanç gelişimlerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir araştırma problemi ve o probleme bağlı olarak alt problemler belirlenmiştir.

³ Aydın Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2002.

⁴ Abdullah Feyzi Kocaer, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih*, İstanbul: Hüner Yayınları, 2003, s. 240.

Araştırmanın temel problemi “köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dini inanç gelişimleri arasında nasıl bir farklılık vardır?” şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırma sürecinde aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dine karşı ilgi durumları nasıldır?
2. Köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dini bilgileri arasında nasıl bir farklılık vardır?
3. Köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dini bilgileri sınıf, yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu, gelir durumu değişkenleri açısından nasıl bir farklılık göstermektedir.

SAYILTILAR ve SINIRLILIKLAR

Bu araştırmanın dayandığı temel sayılıtlar şunlardır:

- Araştırmada öğrenciler için anket formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin gerçek görüşlerini yansıttıkları düşünülmektedir.
- Araştırmanın örnekleme evreni temsil etmektedir.
- Kullanılan ölçme aracıyla ve izlenen yöntemle araştırmanın amaçlarına ulaşılabilir.

Araştırma bir süreçtir. Süreç kavramı, bir varlığın belli bir zaman süresince oluşumunu, yapılaşmasını ifade eder⁵. Bu nedenle, araştırma süresince konunun belirlenmesi ve araştırılan problemlerin çözüm önerilerinin sunulması; sonuca bağlanmasına kadar yapılan faaliyetler bütünüdür. Araştırmacının bu faaliyetleri yaparken bir takım güçlüklerle karşılaşması doğaldır. Ancak bu güçlükleri aşma durumu araştırmanın da arzu edilen amaca ulaşmasına etki edecektir. Daha doğrusu bu durum araştırmayı belli sınırlar içerisine çekecek ve sınırlandıracaktır.

Bunlar:

- Araştırma, Kastamonu ili ile sınırlıdır.
- Araştırma, 6-7-8. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
- Araştırma, kullanılan ölçme aracı ile sınırlıdır.

⁵Nurettin Fidan, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Ankara: Alkım Yayınevi, 1986, s. 10.

TEZİN YÖNTEMİ

Bu bölümde evren ve örnekleme, araştırmanın modeli, veri toplama aracı ve verilerin analizinde kullanılan tekniklerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Kastamonu il merkezinde, merkez ilçeye bağlı köylerinde öğrenim görmekte olan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Bu evren içerisinden rastgele (tesadüfi) yöntem ile örneklem alınmıştır. Seçilen örneklemin evreni temsil edeceği düşünülmektedir. Örneklem olarak bu kitlenin seçilmesinin temel nedeni, dini inanç gelişiminin bu yaşlarda başlıyor olmasıdır.

Kastamonu'da bulunan ve ortaokula devam eden öğrenci sayısı 9850'dir. Bu öğrencilerin 5328'i merkez ilçeye bağlı ortaokullarda, diğerleri ise Kastamonu ilinin ilçelerinde ve köylerinde öğrenim görmektedir. Araştırmaya dâhil edilen katılımcı sayısı 452 kişidir. Bu sayının bir sosyal araştırmada örnekleme belirlemede kullanılan % 5'lik dilimi temsil ettiği görülmektedir.⁶ Tablo 1'de araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri yer almaktadır:

⁶ Ali Delice, *Nicel Araştırmalarda Örneklem Sorunu, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2010, s. 1983.

Tablo- 1: Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Öğrencilerini Genel Özellikleri		N	%
Sınıf	6	160	35,4
	7	152	33,6
	8	140	31
Yaş	11	11	2,4
	12	131	29
	13	173	38,3
	14	118	26,1
	15	19	4,2
İkamet yeri	İl ve İlçe Merkezi	226	50
	Köy	226	50
Cinsiyet	Kız	226	50
	Erkek	226	50
Annenin Öğrenim Durumu	Okur-Yazar	27	6
	İlkokul	293	64,8
	Ortaokul	71	15,7
	Lise	49	10,8
	Üniversite	12	2,7
Babanın Öğrenim Durumu	Okur-Yazar	6	1,3
	İlkokul	177	39,2
	Ortaokul	95	21
	Lise	116	25,7
	Üniversite	58	12,8
Gelir Düzeyi	Üst (Zengin)	11	2,4
	Ortanın Üstü	110	24,3
	Orta	288	63,7
	Ortanın Altı	31	6,9
	Çok Düşük	12	2,7
TV İzleme Durumu	TV İzlemem	20	4,4
	Diziler ve Sinema	228	50,4
	Müzik	71	15,7
	Spor	91	20,1
	Dini Programlar	28	6,2
	Çocuk Programları	11	2,4
	Diğer	3	0,7
Toplam		452	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi, örneklem grubunun sınıf düzeyine göre dağılımı, 6. sınıf % 35,4 (160 kişi), 7.sınıf % 33,6 (152 kişi) ve 8. sınıf %31 (140 kişi) şeklindedir. Örneklem grubunun, %2,4’ünü (11 kişi) 11 yaş, % 29’u (131 kişi) 12 yaş, %38,3’ü (173 kişi) 13 yaş, %26,1’i 14 yaş ve % 4’ünü (19 kişi) 15 yaş öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin, %50’sinin (226 kişi) ilçe merkezinde ve diğer % 50’sinin ise (226 kişi) köyde yaşadığı görülmektedir. Öğrencilerin, %50’sinin (226 kişi) erkek ve diğer % 50’sinin ise (226 kişi) kız olduğu görülmektedir. Öğrencilerin ebeveyn öğrenim durumları incelendiğinde en yüksek oranın % 64,8 ile

ilkokul mezunu olduğu ve en düşük oranın %1,6 ile okur-yazar olduğu görülmektedir. Gelir düzeyine göre üst %2,4 (11 kişi), ortanın üstü % 24,3 (110 kişi), orta % 63,7 (288 kişi), ortanın altı %6,9 (31 kişi), çok düşük %2,7 (12 kişi) olduğu görülmektedir. TV programları izleme oranı incelendiğinde öğrencilerin; %4,4'ünün (20 kişi) TV izlemediği, %50,4'ünün (228 kişi) dizi ve sinemayı, %15,7'sinin müzik programlarını, %20,1'inin 91 (kişi) spor programlarını, %6,2'sinin (28 kişi) dini programları ve %2,4'ünün (11 kişi) çocuk programlarını izlemeyi tercih ettiği görülmektedir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Araştırmada teorik kısmın yazılması için başvurulan ana metot, belge tarama yöntemidir. Araştırmanın teorik kısımları belgelerde var olan bilgilerin tekniğine uygun olarak toplanması, metodik olarak düzenlenmesi ve yorumlanması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulamalı kısmında ise ortaokul öğrencilerinin dini inanç gelişimleri; sınıf, yaş, ikamet yeri, cinsiyet, anne ve babanın öğrenim durumu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi gibi değişkenlere göre incelenmiştir. Bu yönüyle çalışma sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan betimsel model ve tarama modeline göre yürütülmüştür. Betimsel modelde, var olan durumu var olduğu biçimiyle betimlemek amaçlanırken; ilişkisel tarama modelinde, iki veya daha fazla değişken arasında bir ilişki olup olmadığı ve ilişkinin varlığı durumunda bunun yönü ortaya koyulmaya çalışılır.⁷

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada Tuncer⁸ tarafından uygulanan “Dini İnanç Gelişim Anketi” (DİGA) kullanılmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin demografik özelliklerini ortaya koyan sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise öğrencilerin dini inanç gelişimlerini ortaya koyan sorular yer almaktadır. Anketin üçüncü bölümünde ise öğrencilerin dini bilgilerinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

⁷ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2011, s. 81-82.

⁸Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002, s.144-149

Verilerin Analizi

Veriler analiz edilmeden önce ölçme aracının puanlaması yapılmıştır. Ölçme aracının puanlandırmasında farklı değişkenler kullanılmıştır. İlk olarak öğrencilerden elde edilen veriler Microsoft Excel programına aktarılmıştır. Daha sonra ölçme aracının II. bölümün ilk 13 sorusu için en yüksek puanlama “A” şıkkı ve en düşük puanlama “E” veya “D” şıkkına verilmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise doğru cevaplanan şık için “1” ve yanlış cevaplanan şık için “0” değeri verilmiştir. Elde edilen bu veriler her bir öğrenci için ayrı ayrı yapılmıştır. Araştırmada yapılan analizler yüzde frekans üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çeşitli değişkenler arasında fark olup olmadığı analiz edilmiştir. Yapılan analizler tablolar halinde bulgular bölümünde ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili kavramlara yer verilmiştir.

1.1.Din

Din kelimesi sözlük anlamı itibariyle, “idare etmek”, “yönetmek”, “hesaba çekip hüküm vermek”, “hükümranlık”, “mülkiyet” “itaat etmek”, “boyun eğmek”, “ibadet etmek”, “korkmak”, ve “bir dini veya inancı benimsemek” manalarına gelmektedir.⁹

Terim olarak ise birçok tanımı yapılmıştır. Mesela İslam alimlerine göre din, akıl sahiplerini bizzat hayırlara yönlendiren ilahi bir sistem, Allah tarafından konulmuş ve insanları O'na ulaştıran bir yoldur.¹⁰Başka bir tanımla din, inananların emir ve hüküm sahibi olduğuna inandıkları yüce bir varlığın belirlediği prensip ve düsturlara bağlanmasıdır.¹¹ Ya da genel bir tanımla din, Tanrıya veya tanrılara yapılan ibadet ve ayinlerdir.¹²

Din, insanın düşünce ve inanca dayalı değerlendirmelerini içeren zihinsel fonksiyonlar, her türlü tavır ve davranışlar, insanın diğer insanlarla ve varlıklarla olan ilişkisini düzenlerken dikkat etmesi gereken prensipler, sosyal davranışlarını belirleyen ilkelerdir.¹³Başka bir ifadeyle din, insanların kemale, olgunluğa erişmek üzere takip edebilecekleri en doğru yoldur. Akıl sahibi insanları, kendi irade ve arzularıyla bizzat onlar için hayırlı olan şeylere sevkeden ilahi bir kanundur. Yani din, Yüce Allah'ın zati, hayra, ebedi saadete ulaşmak üzere kullarına vaz' ettiği hükümlerdir.¹⁴

Psikologların din tariflerine baktığımızda, Freud (1856-1939) dini, bir yanılsama; Jung (1875-1961) insanın kaçamayacağı bir kaderi; Frankl (1905-1997) , insanın kendini aşması; Maslow (1908-1970) ise insanın kendini gerçekleştirme yönünden ele aldığı görülmüştür.¹⁵

⁹Kadir Güneş, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Mektep Yayınları, İstanbul, 2010, s. 419; İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998, s. 4.

¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı (Komisyon), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010, s. 121-122.

¹¹ İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998, s. 4.

¹² Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000, s. 197.

¹³ Günay Tümer, *Din*, İstanbul: DİA, 1994, IX, s. 320.

¹⁴ Osman Oral, *İslam İnanç Esasları*, Ankara: TİYDEM Yayıncılık, 2014, s. 11.

¹⁵ Ali Ayten, *Psikoloji ve Din*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006, s. 13.

1.2.İnanç

İnanç sözlükte, 1. Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma, 2. Birine duyulan güven, inanma duygusu, 3. İnanılan şey, görüş, öğretisi, 4. Tanrı'ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat manalarına gelmektedir.¹⁶

İnanç, Türkçe inanmak fiilinden türetilmiş kabul etme manasına gelen bir kavramdır. Şüpheden kesinliğe doğru bütün ihtimalleri içine alan kapsamlı bir anlama sahiptir. Kanaat, bilgi ve iman kavramlarının hepsini içine alır. Ayrıca inancın hükümle de anlam olarak yakın ilişkisi vardır. Çünkü hükümler, inançları da kapsarlar¹⁷ İnanç (belief, itikat) ayrıca tutum, bilgi, kanaat ve imanı içine alacak şekilde daha genel bir anlam ifade etmektedir.¹⁸

Din psikolojisi çalışmalarında kabul gören anlamıyla, “inanç”, bir şeye bağlanmak, düğümlenip kalmak, doğrulamak anlamlarına gelmektedir. “İtikat” kelimesinin inanç teriminin karşılığı olarak kullanıldığı söylenebilir. İnanç ile iman birbirlerinin yerine kullanılmasına rağmen aynı anlama gelmemektedir. İnanç; bilgi, kanaat ve imanı içine alan daha geniş bir kavramdır. İnanç kelimesi günlük kullanımda iman kelimesiyle iç içe ve bazen de aynı anlama gelebilen bir kelime olarak kullanılsa da aslında inanç, İman’dan daha farklı bir anlamı ihtiva etmektedir. İnanç kelimesi felsefi metinlerde çoğunlukla önermesel karakterli bir terim olarak başka bir deyişle önermesel inanç olarak kullanılmaya gelmiştir. Bu bağlamda inanç; kimi zaman yargı, kanaat, tahmin gibi ne objektif kesinlik ne de sübjektif kesinlik içeren tasdik ya da doğru saymalar için kullanılır. Dolayısıyla zandan, güçlü kanaate kadar farklı kesinlik derecelerindeki tasdiklerin hepsi inanç kavramı altında toplanmakta ve derecelendirilebilmektedir.¹⁹

İnsanın hayatına bir anlam yükleme gayretinin temel motifi olan “inanç ve inanç gelişimi”; din, toplum, cinsiyet ya da yaş ayrımı olmaksızın bütün insanlarda kendine karşılık bulmuştur. Bu anlamda insan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen “inanç” kavramının, yerli yabancı bütün Din Psikolojisi kitaplarında yer

¹⁶ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları, 2011, s. 1186.

¹⁷ Habil Şentürk, *Din Psikolojisine Giriş*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, s. 113

¹⁸ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, s. 156.

¹⁹ Ferit Uslu, *Felsefi Açından İmanı Temellendirme*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004, s. 37.

aldığı görülmüştür.²⁰ Sonuç olarak inanç, insanın bir yargıyı, kısmen ya da tamamen kabul etmesi, reddetmemesi veya ondan şüphe duymasidir.²¹

Yaşama yönelik genel bir bakış açısına sahip olma anlamında inanma veya bir dünya görüşüne sahip olma olgusu insan bağlamında evrenseldir, ancak bireylerden bireylere farklılık arz eder. Her insanın yaşam deneyimlerine bağlı olarak geliştirdiği günlük değişmelerin yanı sıra ancak uzun vadede ve fark edilmeden değiştiği varsayılan bir temel bakış açısı bulunmaktadır. İnanç bu anlamda bir var olma biçimi şeklinde şemsiye bir kavram olarak da incelenebilir. Bu genel bakışın içeriğini oluşturan ve kendi içinde uyumlu olan bireye özgü bir dizi değerler bulunmaktadır. Kısaca hayatı anlamlandırma da denebilecek inancın tatmin edici bir tanımını yapmak zordur. Dolayısıyla kendisine değil de ifade edilmiş haline en tipik örnek yerleşik dinlerdir.²² Bu bağlamda dini inanç da önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.Dini İnanç

Çalışmamızın başlığında da yer alan ve inanca göre daha dar bir kapsamı olan dini inancın literatürde imanla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmüştür. İnanç, insanın kendisi ve bütün kâinat üzerindeki hâkimiyetini kabul ettiği, duyular üstü, yüce kudret ve kuvvet sahibi bir varlık ve bu varlıkla insan arasındaki ilişkileri düzenleyen bir takım esaslarla ilgili ise, buna dini inanç denir. Böylece dini inanç (iman), kişinin dini konulardaki kabul, red ya da şüphe durumunu gösteren olgular manzumesidir.²³

Arapça kökenli olan dini inanç, İngilizce faith, Latince fides kelimesinden türeyen Fransızca foi kelimelerine karşılık kullanılmaktadır. Arapçada güvenmek anlamında e-m-n kökünden türemiş olan iman terimi, sözlükte güven vermek, güven duymak, tasdik etmek ve gönülden benimsemek anlamlarına gelmektedir.²⁴ Başka bir

²⁰ Hatice Acar, *İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi: Psiko-teolojik Bir Yaklaşım*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 10.

²¹ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003, s. 71-72.

²² Üzeyir OK, Biyografik Anlatıya Dayalı İnanç Gelişimi Biçimleri ve Nicel Ölçümler, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 121-155.

²³ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 73.

²⁴ Hatice Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 1.

deyişle dini inanç, insanın bütün benliğiyle iştirak ederek ilahi kudreti ve gücü kalpten gelen bir istekle kabul etme durumudur.²⁵

Dini inanç, hem mükemmel bir doğaüstü varlığın (Tanrı) olduğunu kabul eden zihinsel bir eylemi, hem de ona karşı zorunlu bir saygı duyma ve güveni ifade eder. Böylece o, bilinçdışı dinamizmi bilinçli bir unsurla birleştirdiği kadar, tam olarak duygusal boyutlara da bilişsel işlemler ve içerikleri katmaktadır.²⁶

Dini inancın, çeşitli şekillerde tanımlanan çok boyutlu bir kavram olduğu söylenebilir. Tillich, imanı kişisel yaşamın merkezinde gerçekleşen, bütün kişiliğin eylemi ve insan zihninin en odaklanmış hali olarak tanımlamaktadır.²⁷ Kuran’da ise “iman” kelimesi, “güvene kavuşturmak, tasdik etmek, doğrulamak, ikrar ve itiraf etmek” ve “ gönülden inanmak” manalarına gelmektedir.²⁸

Karacoşkun’a göre iman, bilgi ile bağlantılıdır.²⁹ Ancak bilgiyi de aşabilen bir görünmeyen ve bilinmeyeni tasdik etmek ve bunu kelami karşılığıyla ikrar yani ifade etmektir. Bu ifade etme eyleminde irade de pay sahibidir. Peker’e göre dini davranışların dışında, iradenin üzerinde ise şu unsurlar etkili olmaktadır.³⁰

- Bireyin küçük yaştan itibaren aldığı dini eğitim.
- Bireyin içinde bulunduğu çevrenin inanç ve değer yargılarını yaşama biçimi.
- Bireyin zekâ, kişilik yapısı, istek ve arzularıdır.

İslam inancında dini inanç (iman) daha çok sezgisel ve duygusal olarak ele alındığı söylenebilir. İslam inancında imanın hakikati ve özü kalbin tasdiki olarak kabul edilmiştir. Kalp ile tasdik imanın değiştirilemeyecek asli unsurlarından biri olarak görülmektedir. İmanla bilgi arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. İnanmakla bilgi arasındaki ilişkiye vurgu yapılmış her inanan kişinin neye inandığını bileceği, fakat her bilmenin inanmayı gerektirmeyeceği belirtilmiştir. İnanılacak esaslarla ilgili bilgiye iman denilebilmesi için, kişinin gönlünde ve kalbinde hür

²⁵ Kerim Yavuz, *Çocuk ve Din*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1994, s. 115.

²⁶ Abdulvahid Sezen, “Dindarlık ve Bilişsel Süreçler”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3, 2010, X, s. 276.

²⁷ Baksen Özdemir, *13-20 Yaşları Arasında Dini Gelişim ve Eğitimi (James W. Fowler’ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 8.

²⁸ Acar, *İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi: Psiko-teolojik Bir Yaklaşım*, s. 18.

²⁹ M. Doğan Karacoşkun, *Psiko-sosyal açıdan iman-amel (dini davranış) ilişkisi*, Doktora Tezi, Samsun, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s. 11.

³⁰ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 141.

iradeye dayalı bir boyun eğişin, teslimiyetin ve tasdikinin bulunması gerekli görülmüştür.³¹

Dini inanç, insana dışarıdan yüklenen bilgilerin kabulünün ötesinde bir süreçtir. İnsan, bu süreçte '*kalp*' diye ifade edilen sezgi ve kavrama güçlerini harekete geçirerek iman nesnesine, yani Allah'a ulaşmaktadır. Buradan hareketle, dini inancın aklın ve duyuların ön planda olduğu bilgiden daha farklı özelliklerinin bulunduğu sonucuna varılabilir. İmanı bilgiden ayıran bu farklı özellik ise imanda kalbi duyguların devreye girmesidir. Kalbin devreye girdiği, yani kalbin etkin olduğu kavrama biçimi, bu kavrayışın öznesi için çok önemli ve sağlam olmakla beraber diğer insanlar için o kadar önemli olmayabilir. Çünkü imanın bu yönü öznel bir özellik taşımaktadır.³²

1.4.İnanç ve Dini İnanç Arasındaki İlişki

Özcan'a³³ göre inanç, bir fikri faaliyettir ve bilgi ile dini inancın (imanın) temelini oluşturur. İnanç fikridir yani teolojik ve felsefidir; dini inanç ise daha ziyade dinidir fakat fikri yönü yani inanç anlamı da vardır. İşte bütün sorun buradan kaynaklanmaktadır. İnanç zihni bir konuya yöneltme, muhtemel konulardan sadece belli birisi için spesifik anlam ve önem sağlama; ilgili olduğu konunun doğruluğuna dair bir kanaati temsil etme gibi özellikleri sayesinde gerek iman ve gerekse bilgi için bir başlangıç ve muhteva oluşturmaktadır. Dini terim olarak ele alındığında, iman ve inancın birbirinden oldukça farklı olduğu söylenebilir. İnanç temel olarak teolojik ve felsefeye dayanırken iman ise dini bir temadır. İnanç insanın pratik hayatı üzerinde herhangi bir etki icra etsin veya etmesin, o bir şeyi sadece fikren kabul etme olayıdır. Oysa iman, inananın bütün varlığına etki eden ve hayatının her alanında onun düşünce ve davranışına şekil veren bir güçtür. İnancın iman haline gelebilmesi için, kendisini sevk edici bir güç haline dönüştürmesi ve insanın hayat ve davranışlarına yön vermesi gerekir.

³¹ Diyanet İşleri Başkanlığı , *İlmihal I*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınevi, 2007, s. 68.

³² Hasan Kayıklık, "Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe", *AÜİFD XLVI*, 2005, Sayı I, 133-155.

³³ Hanifi Özcan, *Epistemolojik Açıdan İman*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1992, s. 77.

Belief” (inanç) daha çok durağan bir terimdir ve inanılan obje ya da öneriye karşı güçlü, pozitif ve duygusal tutumu ihtiva etmez. Dini inanç, yani “İman” (faith) ise çok daha hareketli bir terimdir. O sıcak hatta tutkulu bir bağlılığı doğurur ve sonuç olarak kimi pozitif eylemleri yapmayı teşvik eder.³⁴ Her inanç, dini inanç sayılmamaktadır. İslam inanç sisteminde iman, hiçbir şüpheyi kendinde barındırmamaktadır. Şüphenin olmadığı yerde inanç imana dönüşmektedir. İnanç, fikrî, teolojik ve felsefî bir yapıdır. Oysa iman dinîdir. “Dinî imanın konusu zatı, sıfatları ve tecellileri dahilinde Allah’tır.”³⁵ İnanç, fikren tasdik anlamı taşıırken, iman bireyin tüm hayatını etki altına alan bir güçtür.³⁶

Fowler dini inanç ile inancı kavramsal olarak birbirinden ayırmıştır. Dini inanç, inançtan daha derindir ve bilinçdışı motivasyonlarımızı kapsayarak bilinçli inanç ve fiillerimizi de içerir.³⁷ İnanç ile dini inancı birbirinden ayıran psikologlardan biri de W. H. Clark’tır. Ona göre bu kavramların anlaşılması birbirinden farklıdır ancak asıl farklılık büyük ölçüde bireyin psikolojisinden kaynaklanmaktadır. İnanç ve dini inanç arasında psikolojik bir fark bulunduğu dikkate alındığı takdirde, inanç, dini inanca göre daha statik bir terim olup inanılana karşı güçlü bir duygusal tutumu içermediği söylenebilir. Dini inanç ise daha fazla dinamik bir terim olup bir eylemler biçimi olduğu söylenebilir. Kişiyi duygusal olarak da etkiler ve tutkulu bir bağlılığı, sıcaklığı içerir, kişiyi bazı pozitif davranışları yapmaya sevk eder.³⁸

İnançta daha çok bilişsel süreçler hâkim iken, dini inançta bilişsel süreçlerle birlikte ve onlardan daha yoğun olarak duygusal (kalbi) süreçler içerir. Böylelikle dini inanç, inancın daha gelişmiş ve öznelleşmiş bir halidir.³⁹ Sonuç olarak inanç, şemsiye bir kavram olarak dini inancı içinde barındırmaktadır. Yani dini inanç, inancın kendisi değil onun bir türü olarak görülmektedir.⁴⁰

³⁴Uslu, *Felsefi Açıdan İmanı Temellendirme*, s. 38.

³⁵Hökekleli, *Din Psikolojisi*, s. 159.

³⁶Özcan, *Epistemolojik Açıdan İman*, s. 78.

³⁷James W. Fowler (2000). *İman Bilincinin Evreleri*. Mehmedoğlu, A. U. (çev.), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (19), 85-104.

³⁸Hülya Alper, *Bir Kelam Problemi Olarak İmanın Psikolojik Yapısı*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002, s. 36.

³⁹Kayıklık, “Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe”, 133-155.

⁴⁰Erdoğan Söylemez, *31-40 Yaşları Arasında İnanç Gelişimi ve Eğitimi (James W. Fowler’a Göre İnanç Gelişimi) Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 41.

1.5.Gelişim

İnsan, hayatı boyunca fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak pek çok değişiklikler yaşar. Bu durum sürekli olarak devam eden bir süreçtir. Bundan dolayı gelişim; öğrenme, yaşantı ve olgunlaşma sonucunda bireyde görülen düzenli ve sürekli değişiklikler şeklinde tanımlanmaktadır.⁴¹ Başka bir ifadeyle gelişim, insanın belli bir görevi yapabilme yönünde büyümesi, olgunlaşması, bu görev için gerekli bilgi-beceri ve tutumu öğrenecek düzeye ulaşmasıdır.⁴²

Gelişim büyüme kavramından farklı olarak bireyde meydana gelen biyolojik gelişmeyi (büyüme), psikolojik ve psişik gelişmeyi ve nihayet sosyal – ahlaki gelişmeyi içine alan geniş ve kapsamlı bir kavramdır. Bir süreç olarak gelişim anne karnında başlar ve bireyin ölümüne dek sürer. Dolayısıyla gelişim için, büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin birbirini etkileyerek devam etmesiyle döllenmeden ölüme dek süren yaşam sürecinde bireyin geçirdiği fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal değişikliklerdir denilebilir.⁴³

Gelişimdeki beş temel kavram şöyle özetlenebilir:

- Gelişim, dinamik bir olgudur.
- Gelişim, genetik bireyselliğin bir sonucudur.
- Gelişim, giderek artan bir özelleşme sürecidir.
- Gelişimde denge vardır.
- Gelişim, art arda görülen, düzenli bir süreçtir.⁴⁴

Her insanın gelişimi aşağıdaki evrensel ilkelerle gerçekleşir:⁴⁵

- Gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşimi sonucu olur.
- Gelişim sürekli ve belli aşamalarla gerçekleşir.
- Gelişim nöbetleşe olarak gerçekleşir.
- Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğru gerçekleşir.

⁴¹ Ziya Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2003, s. 13.

⁴² Ömer Özyılmaz, *Çocukluk ve Gençlik Çağında İslami Eğitim ve Psikolojik Temelleri*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2003, s.28.

⁴³ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi.,2011, s. 20.

⁴⁴ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008, s. 29.

⁴⁵ İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Feryal Matbaası, 2000, s.23.

- Gelişim, genelden özele doğrudur.
- Gelişimde kritik dönemler vardır.
- Gelişim bir bütündür.
- Gelişimde bireysel farklar vardır.

Gelişimin fiziksel, zihinsel, psiko-sosyal, cinsel ve ahlaki olmak üzere çeşitli alanları vardır. Bu alanlardan birisi de dini inanç gelişimidir. Bir sonraki bölümde araştırmamızın da temel konusu olan dini inanç gelişimine değinilecektir.

1.6.Dini İnanç Gelişimi

İnancın dini inanç haline gelebilmesi için, kendisini sevk edici bir güç haline dönüştürmesi ve insanın hayat ve davranışlarına yön vermesi gerektiği söylenebilir. İnancın oluşup gelişmesine geçmeden önce şu soru akla gelebilir: “*Bir insan için inanç mı önce gelir yoksa imân mı?*” Ya da “*bir insan öncelikli onlara inanç mı yoksa imân mı eder?*” Bu soruyu yanıtlamak için dinsel yaşayışın ilk ortaya çıktığı çocukluk yıllarına gitmek durumundayız. Çocukluğa döndüğümüzde sorumuz “*Bir çocuk önce inanır mı yoksa imân mı eder?*” şeklinde ifade edilir. Çocuğun dinsel yaşayışına baktığımızda, onun başlangıçta sözel bir inanca sahip olduğunu gördüğümüzü ifade edebiliriz. İnancın ister fitrî ister sonradan kazanılan bir özellik olduğunu kabul edelim, çocuğun inancı ilk yıllarda yeterince gelişmiş bir inanç değildir.⁴⁶ Bundan dolayı, çocukların dini inanç gelişimini sağlıklı bir şekilde desteklemek için, dini ilgi ve meraklarının gelişim özelliklerine uygun bir şekilde davranılarak, doğru bir şekilde karşılanması gerekmektedir.

Allport’a göre inanç gelişimini üç aşamada gerçekleştirir. Bu aşamalardan birincisi işlenmemiş kabul şeklindeki aşamadır. Bu durum daha çok çocuklarda görülür. Onun ilk dini inançları her duyduğuna inanmaktır. Çocuk için kelimeler gerçekler kadar yararlıdır. Yetişkinler arasındaki dini inancın bir bölümü bu net çeşitliliği gösterir: Çocukça, otoriteryan ve irrasyonel. Ancak gelişmenin ikinci aşaması birinciyi kesmektedir. Birey bir bağlılığı ilgilendiren bütün imkânsızlıklarla yüzleşmediği sürece o üretici düşünce ve gözleme dayalı olarak bağımsız bir yargıyı şekillendirebilmekte özgür değildir. Üçüncü aşama, şüphe ve kabullerin dışında

⁴⁶ Hasan Kayıklık, “Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe”, 133-155.

büyüyen olgunlaşmış inançtır.⁴⁷ Bu bağlamda bireyde görülen ilk inancın taklidi olduğu sonraki aşamada ise kabul ve şüpheler ile hakiki bir inanca dönüştüğü söylenebilir.

Elkind'e göre din, zihinsel gelişimin doğal bir sonucu olup, düşünsel ilerlemenin biyolojik kökenleriyle bireysel deneyimler birbirini etkiler. Elkind, özellikle dört temel ardışık zihinsel gelişim ögesinin (zihinde tutma, ifade etmeyi öğrenme, ilişkilendirmeyi öğrenme ve kavramayı öğrenme) Piaget'in bilişsel gelişim evreleri ile eşdeğer bir şekilde dinî gelişimde son derece önemli olduğunu belirtmiştir. Esasında onun araştırması, çocuklardaki dinî anlayış konusunda bir yönüyle Piaget'in yaklaşımını destekler niteliktedir. Long, Elkind ve Spilka tarafından yapılan bir diğer çalışma, çocukların ibadet konusundaki düşünceleri için, benzer bir bilişsel sırayı göstermektedir.⁴⁸

Clark ise dini gelişimi etkileyen faktörleri şöyle ifade etmiştir:⁴⁹

1. Çocuğun inancının olgunlaşmasında ailenin etkisi çok büyüktür.
2. Çocuğa sevgi ve kolaylaştırıcı dinsel anlayışla yaklaşılan ailelerde, çocuk çok fazla içsel çatışma yaşamadan dinsel deneyimler yaşar. Dolayısıyla bu tür ailelerde çocuğun inancı gelişerek ilerler.
3. Çevredeki rol model bireyler de inancın gelişmesinde yadsınamaz bir öneme sahiptir. İnançlarını yaşayan bir imân haline getiren kişiler diğer bireylerin inanç gelişimi için canlı bir örnek oluştururlar.
4. Bireyin içinde yaşadığı toplumun oluşturduğu toplumsal kurumlar, onun inanç gelişimini etkiler. Çeşitli dernekler, okullar, birlikler, camiler insanların inanç gelişimine çeşitli biçim ve boyutlarda yön verir. Bu kurumlarla şu ya da bu şekilde ilişki kuran bireylerin inanç biçimleri, onların etkisiyle az veya çok değişime uğrar.
5. Dinsel inançların daha canlı bir şekilde yaşanmasında mistik deneyimler ve dinsel değişimler büyük etki taşımaktadır. Bazı olumsuzluklar görülmekle

⁴⁷Esmanur Gümüş, *7-12 Yaşları Arasında İnanç Gelişimi, (James W. Fowler'a Göre İnanç Gelişimi)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.2011, s. 28.

⁴⁸Hood, R. W., Spilka, B., Hunsberger, B. ve Gorsuch, R. *Dini Gelişim Kuramları*, (çev.) Karacoşkun, M. D. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2004, (4), s. 205-221.

⁴⁹Söylemez, *31-40 Yaşları Arasında İnanç Gelişimi ve Eğitimi*, s. 59.

birlikte, inancın olgun imân haline gelmesinde mistik deneyimler ve dinsel değişimlerin etkileri yadsınmaz.

6. Çeşitli nedenlerle derin dinsel tecrübeler yaşayan insanların inançları, yaşanan bu deneyime bağlı olarak olgunlaşır. Yine herhangi bir nedenle bireyin dinsel inanç, anlayış ve yaşayışında meydana gelen değişimler onun inancının olgunlaşmasına katkıda bulunabilir.
7. Bireyin inancını etkileyen durumlardan biri de dışsal etkiler ve buhranlardır. İnsanlar, buhranlara beklenmedik biçimlerde tepki gösterirler. Talihsizlik bazı insanlar üzerinde olumlu etki yaparken bazı insanlar üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Bir kısım insanlar, savaş, deprem, kaza, kıtlık gibi yaşadıkları olumsuzlukları, inançlarını geliştirmek için bir fırsat olarak kullanırlarken, bazıları bu durumları olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirerek inançlarından daha da uzaklaşabilirler.
8. İnsanın bilinçli davranışlarda bulunabilmesi ve seçimler yapabilmesi de onun inancının gelişmesine katkıda bulunur. Seçim ve davranış konusunda taklit ve körü körüne bağlanmayı yeğleyen birey, büyük olasılıkla inanç konusunda da aynı durumu gösterir. Ama bir kişinin sorumluluğunu alabildiği özgür seçim ve davranışlar, onun imân gelişiminin kaynaklarından biri olarak kabul edilir.

Bu çalışmada ergenlik çağındaki öğrencilerin dini inanç gelişimleri incelendiği için ergenlik dönemine ve bu dönemdeki dini inanç gelişimine de değinmek gerekmektedir.

Ergenlik, çocukluk döneminin bitişinden fizyolojik olarak erişkinliğe ulaşıncaya kadar geçen gelişim dönemidir. Adolescens (Ergen) kavramı Latince “Adolescere” fiilinden türetilmiştir. Bu dönem çocuklukla yetişkinlik arasındaki olgunlaşmayı, gelişmeyi ve süreci ifade eden geçiş dönemidir. Hangi yaşlarda başlayıp hangi yaşlarda bittiği kültürlere ve toplumlara göre değişmekle birlikte, yaklaşık olarak kızlarda 10-12, erkeklerde 12-14 yaşlarında başlar; 21 yaşına kadar devam eder.⁵⁰

Ergenlik dönemindeki dini gelişim özellikleri şunlardır:

⁵⁰ Ersin Altıntaş, Benlik Kavramı ve Uyum, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1991, Sayı I, s. 56

- Tarafsız düşünme kabiliyeti gelişmiştir
- Dini konularda kararlılık veya şüphe hali mevcuttur.
- Vicdan gelişimi hızlıdır.
- Suçluluk ve günahkârlık duyguları gelişmiştir.
- Tövbe ve dine dönüş konularında fikir sahibidir.
- Yalnızlık deneyimini kazanmıştır.

Ergenlik dönemi dini gelişimi genel hatlarıyla üç temel aşamada ele alınmaktadır. Bunlar

1. Dini şuurun uyanması ve gelişmesi,
2. Dini kabullerin sorgulanması ve şüphe,
3. Dini tutumların belirginlik kazanmasıdır.

Soyut düşünme yeteneğinin işlerliğine eş değer olarak 12–13 yaşlarına kadar gelişmeye devam eden dini duygu, dini ilgi ve düşünceler bu süreçte iradi hale gelmekte ve ergeni derinden etkilemektedir. Dini gelişim ergenliğin sonlarına doğru şüphelerden arınarak durulmaktadır. Bu süreçte geliştirilen tutum tamamen bağlanma, ilgisizlik ya da eski durumuna geri dönme şeklinde olmaktadır.⁵¹ Sonuç olarak birey, yetişkinliğe geçerken sorumluluk sahibi, ilişkilerinde nasıl davranması gerektiğini bilen, dini şüphelerini ortadan kaldıran, yetişkinlerle ilişkilerini rahatça kurabilen bir düzeye gelir.⁵²

Dini inanç gelişimiyle ilgili öne sürülen çeşitli teoriler bulunmaktadır. Bu teoriler arasında en dikkat çekici olanı Fowler'ın İnanç Gelişim Teorisidir. Aşağıda bu teoriye ilişkin bazı bilgiler yer almaktadır.

İnanç Gelişimi Teorisi, bireylerin dini ve ideolojik gelenekleri kendilerine mal etmelerinde, çoğulculuk içerisindeki birleştirici örüntülere dikkatini vermek ve açıklamak üzere 20. yüzyıldaki çabaların bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.⁵³

⁵¹ Cemil Osmanoğlu, *Basamak Teorileri Açısından Dini Gelişim, İnanç Gelişimi ve Eğitimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.2007, s. 39-40.

⁵² Hüseyin Certel, *Din Psikolojisi*, Ankara: Andaç Yayınları, 2003, s. 168.

⁵³ James W. Fowler (2000). *İman Bilincinin Evreleri*.(çev.), Mehmedoğlu, A. U. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (19), 85-104.

İnanç Gelişimi Teorisi'nin kurucusu, J. Fowler'dır. Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi'ne yönelik çalışmaları, 70'li yılların sonlarında başlamıştır. Bu teori, çeşitli alanlardaki bazı teori ve yaklaşımları bir araya getirerek inancı formüle etmiştir:

- J. Piaget'in geliştirdiği *zeka gelişimi*.
- L. Kohlberg'in geliştirdiği *ahlaki gelişim*.
- Erikson'un geliştirdiği *psiko-sosyal gelişim*.
- H. R. Niebuhr ve P. Tillich'in ortaya koyduğu *inançta dinamizm fikri*.
- W.C. Smith'in ortaya koyduğu *inanç (faith) ve iman (belief) ayrımı düşüncesi*.
- R.L. Selman'ın geliştirdiği *sosyal perspektife sahip olma biçimi* ve R. Kegan'ın geliştirdiği *benliğin sosyal gelişimi*.⁵⁴

İnanç Gelişimi Teorisi, insan hayatını anlamlandıran ve yönlendiren değerlere yani “iman ve inanç” konularına odaklanmıştır. Yani bu teori, daha çok “anlam yapma sürecini” kendisine çıkış noktası kılmıştır. İnsanın anlam yapma sürecinde yaşadığı geçişleri, *aşamalar* şeklinde açıklamıştır. İnsanın anlam yapma sürecini algılamak için, insanların yaşam hikayelerinin öykü yapılarını kullanmıştır. Böylece, inançları besleyen ve derin kavrayış elde etme imkanı sağlayan zengin ve geniş bir bilgi kaynağına sahip olmuştur. Ayrıca bu teoride, biyografik, psiko-dinamik ve sosyal yapıları bulmak mümkündür.⁵⁵

Fowler, iman faaliyetini işlevsel hale getirmek için Piaget, Kohlberg ve R. Selman'ın teorilerinin yanında duygu, bilgi, sezgi ve tepkiyi de içeren yedi yapısal boyut belirlemiştir. Bu boyutlar:

1. Mantıklı düşünme (Piaget'in teorisi),
2. Başkalarının bakış açısından bakma düzeyi (R. L. Selman'ın sosyal perspektife sahip olma tarzı ile ilgili teorisi),
3. Ahlaki yargılama biçimi (Kohlberg'in teorisi),
4. Sosyal bilincin sınırları,
5. Bağlandığı otorite türü,

⁵⁴Üzeyir Ok, Bir Aktivite Sistemi Olarak “İnanç”: İnanç Gelişimine Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım, *Din Bilimleri* 5(4), s. 111-135.

⁵⁵Acar, *İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi: Psiko-Teolojik Bir Yaklaşım*, s. 33.

6. Dünyayı ahenkle algılama yeteneği,
7. Sembolleri kullanma yeteneğidir.⁵⁶

Fowler geliştirdiği inanç gelişim teorisinde iman bilincine ilişkin çeşitli evreler olduğunu belirtmiştir. Bu evreler şunlardır:⁵⁷

1. İlksel İman: Ana rahminde ve bebeklik döneminin ilk birkaç ayında gerçekleşen inançtır. Dilin oluşmasından önceki evreye denk gelerek daha sonra oluşacak imanın temelini oluşturmaktadır.

2. Sezgisel, Yansıtıcı İman: İlk çocuklukta ve dilin öğrenilmesi ile ortaya çıkar. Tanrı tasavvurları bu dönemde bilinçli bir şekil alır. Çocukların anne babaları ve duygusal yönden iletişime geçtikleri diğer yetişkinlerle olan ilişki biçimleriyle örtüşür. Bu dönemde çocuklar etrafındaki yetişkinlere Allah, cennet ve cehennem gibi kavramları sıklıkla sormaktadırlar. Bundan dolayı bu tarz sorulara mantıklı ve tatmin edici cevaplar vermek çocuğun dini inanç gelişimi açısından önemlidir.

3. Mitsel, Lafzi İman: İlköğretim yılları ve sonrasında ortaya çıkar. Somut işlemsel düşünce evresine rast geldiğinden, gerçeği fanteziden ayırt edebilme dönemidir. Bu dönemde bireyler çevrelerinde gördükleri bireyleri taklit etme eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu sebepten ötürü ebeveynler çocuklarını bilinçli bir şekilde yönlendirmelidir.

4. Terkibi, Geleneksel İman: Ergenliğin ilk döneminde ortaya çıkar ve soyut fikir ve kavramları algılama yeteneğiyle örtüşür. Birey, geçmiş yaşantıları düşünerek onları değerlendirebilir, yeni fikirlerle tanışarak kişilerarası bakış açısını elde edebilir.

5. Bireyleştirici, Yansıtıcı İman: Kişinin hayatında şekillendirdiği inanç ve değerleri sorguladığı, irdelediği döneme rast gelir. Eleştirmeden kabul edilen örtülü inanç

⁵⁶ Hatice Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*.YayınlanmamışYüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 13.

⁵⁷ Üzeyir Ok,*İnanç Psikolojisi: Yaşamı Anlamlandırma Biçiminin Hayat Boyu Gelişimi*, Ankara: İlahiyat Yayınları, 2007, s. 89-98.

yerini, eleştirerek, incelenerek bilinçli olarak seçilmiş dışsal bağlılığa, imana bırakır. Özellikle bu dönemde çevrenin ve akranların bireyin inanç gelişimi üzerindeki etkisi yoğun olduğu söylenebilir.

6. Birleştirici İman: 40 yaş ve sonraki dönemde ortaya çıkan bu imanda kişinin hayatındaki zıt uçların tekrar bütünleşmesine doğru bir dini boyut yer alır. Sembollerin ulaştırdığı gerçekliğe daha bir özlem duyulur. Bu bağlamda özellikle Kuran-ı Kerimde 40 yaş vurgusu çok yoğundur.

7. Evrenselleştirici İman: Bu dönemde benlik merkez değiştirerek, sevgi ve adalet yeteneğinin evrenselleştirilmesine yönlendirilir. Kişiler zıtlık ve kutuplukların ötesinde varlığın veya Tanrı'nın gücüyle birlik temeline dayanırlar.

Sonuç olarak, dini inanç gelişiminde bireylerin gelişim evreleri, ailenin rolü, çevrenin dini inanca bakış açısı ve kalıtım özellikleri ciddi bir etkiye sahiptir.

1.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmanın konusuyla ilgili olarak daha önce gerçekleştirilen araştırmalara yer verilmiştir.

Tuncer⁵⁸ tarafından gerçekleştirilen araştırmada köy ve şehir ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan öğrenciler, dini inanç yönünden karşılaştırılmıştır. Araştırmaya yaşları 11 ile 15 arasında değişen 420 öğrenci katılmış ve öğrencilerin seçiminde tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizi sonucunda, temel iman esaslarına inanç bakımından öğrencilerin genelde iyi seviyelerde olduğu görülmüştür. Ancak, din, duygu, düşünce, kavramlar ile din pratiklerini yerine getirme açısından köy ilköğretim okulu öğrencilerinin daha duyarlı olduğu tespit edilmiştir. Soyut düşünce yeteneği gerektiren ahirete inanç, şehir ilköğretim okulu öğrencilerinde daha üst seviyede iken teslimiyet gerektiren kader inancında da köy ilköğretim okulu öğrencilerinde daha üst seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

⁵⁸Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002.

Ok⁵⁹Fowler'ın inanç gelişim kuramını Türkiye örnekleminde ampirik olarak test etmeyi amaçladığı çalışmada, görüşme yöntemini kullanmıştır. Çalışma sonucunda kültürler, dinler ve inançlar üstü bir inanç modelinin sınırlılıkları olmakla beraber mümkün olduğu, Fowler'ın teorisinin Türkiye örnekleminde geçerli sayılabileceği ve dinler üstü bir inanç modelinin geliştirilmesinin çeşitli düşünce ve inanç yapılarına sahip insanlar arasındaki kutuplaşmayı önleyebileceği bulunmuştur. Seyhan⁶⁰ inanç tarzları, denetim odağı ve psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkileri incelediği ve bunları çeşitli değişkenlere göre karşılaştırdığı çalışmada, nicel yöntem kullanmıştır. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerine İnanç Tarzları ve Dini Tutum, İçsel-Dışsal Denetim Odağı ve Psikolojik İyi Olma Hali ölçekleri uygulamış ve bunlardan elde edilen verileri fakülte, yaş, sınıf ve cinsiyet değişkenleri doğrultusunda karşılaştırmıştır. Sonuç olarak “dini tutum” arasında pozitif yönlü ilişki içinde bulunan “kesin inanç tarzı yüksek” olanlar denetim odağında daha “içsel denetim” odağı puanları alırken, dini tutum ile negatif yönlü ilişki içinde olan “esnek inanç tarzı yüksek” olanların denetim odağında daha dışsal odaklı ortalama puanlara sahip olduğu görülmüştür. “Dönüşen”, “gerilimli” inanç tarzları psikolojik iyi olma hali ile negatif yönlü ilişkili iken “kesin” ve “esnek” inanç tarzları pozitif yönlü ilişki içindedir. “İçsel denetim” odaklılar, “dışsal denetim” odaklılardan anlamlı olarak daha yüksek düzeyde psikolojik iyi olma haline sahiptir. “Kesin” inanç tarzı dışında tüm inanç tarzları ve dini tutum ve davranışlar anlamlı düzeyde psikolojik iyi olma halini yordamaktadır. “Kesin” veya “esnek” inanç tarzının herhangi birinde yüksek düzeye ulaşamayan “karışık” inanç tarzına sahip olanların psikolojik iyi olma hali en düşük seviyededir. Cinsiyet açısından inanç tarzları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamış ve yaş grupları arasında denetim odağı ve psikolojik iyi olma hali açısından anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Dini tutumları daha yüksek olan kız öğrencilerin denetim odağı erkeklerden dışsal boyuta daha yakın iken psikolojik iyi olma hali ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar çıkmamıştır.

⁵⁹ Üzeyir Ok, *İnanç Psikolojisi: Yaşamı Anlamlandırma Biçiminin Hayat Boyu Gelişimi*, Ankara: İlahiyat Yayınları, 2007.

⁶⁰ Beyazıt Yaşar Seyhan, *Üniversite öğrencilerinde inanç tarzları, denetim odağı ve psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiler(Sivas örneği)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2013.

Abanoz⁶¹ 6-12 yaş arasındaki çocukların dini ve ahlaki gelişimlerini çeşitli değişkenler açısından ortaya koymayı amaçladığı çalışmasını İzmir ve Sakarya şehirlerinde gerçekleştirmiştir. Tesadüfi örneklem yoluyla 450 çocuğa ulaşılan çalışmanın verilerinin toplanılmasında anket kullanılmıştır. Araştırma sonuçları çocukların kişisel özelliklerinin dini ve ahlaki gelişim üzerinde çok fazla etkisi olmadığını, bununla beraber anne-baba ve yerleşim yeri gibi değişkenlerin daha fazla etkisinin olduğunu göstermiştir. Özellikle anne-babanın çocuklarıyla ilgilenmesinin dini ve ahlaki gelişim üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur.

Balcı⁶² tarafından gerçekleştirilen çalışmada dini inançların bireyin olumlu ruh hali üzerindeki etkisi ile dini inançlar ile öznel iyi olma arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma Bursa ilinde yaşayan 495 yetişkin ile gerçekleştirilmiş ve verilerin toplanmasında üç farklı ölçek kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, Allah inancına, ahiret inancına ve kader inancına sahip olan bireylerin, şüphe içerisinde olan veya inanmayan bireylere göre yaşam doyumlarının ve öznel iyi olma hali seviyelerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dini inançların birey hayatındaki etkisinin derinliğini ölçmek için kullanılan içsel dini motivasyon oranları ile de öznel iyi olma halinin pozitif ilişki içerisinde olduğu görülmüştür.

Eşer⁶³ üniversite öğrencilerinde dini inanç gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasını, üniversitenin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan 475 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, araştırmada yer alan üniversiteli gençlerin iman gelişim aşamaları ile benlik saygılarının yükseğe yakın düzeyde olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra iman gelişiminin yaş, sosyo-ekonomik düzey ve din eğitimi açısından; benlik saygısının yaş açısından anlamlı farklılaşma gösterdiği bulunmuştur. Çalışmanın sonucunda, dini inanç gelişimi ile benlik saygısı arasında pozitif bir ilişki olduğu ve dini inançtaki gelişimin benlik saygısı ile paralellik gösterdiği bulunmuştur.

⁶¹ Süleyman Abanoz, *6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babaların Rolü (İzmir ve Sakarya Örneği)*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

⁶² Fatma Balcı, *Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali İle Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

⁶³ Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*, 2005, s. 65

İmamoğlu ve Yavuz⁶⁴ tarafından gerçekleştirilen araştırmada, dini inançlarla umut-umutsuzluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma 18-25 yaşları arasında olan üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmiş ve 419 öğrenciden ölçek yoluyla veriler elde edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda, katılımcıların dini inanç düzeylerinin yüksek olduğu, buna karşın umutsuzluk düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak dini inanç ile umutsuzluk arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Almas⁶⁵ tarafından gerçekleştirilen çalışmada, inanç stilleri ile evlilik uyumu ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygun örnekleme yöntemi ile seçilen 284 kişinin katıldığı araştırmanın sonucunda, eşlerin sahip olduğu inanç stili ve dini çatışmaları ile psikolojik iyi olma ve evlilikte mutlu hissetme arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Evlilikte mutluluk ile yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı ve eğitim düzeyi arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Psikolojik iyi olma hali ile eğitim düzeyi, gelir seviyesi ve çocuk sayısı arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Acar⁶⁶ tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Fowler'ın inanç gelişimi teorisi bağlamında ilkökul çocuklarının inanç gelişiminde etkili olan unsurları ve bu unsurların boyutlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada görüşme tekniği kullanılmış ve ilkökul çağındaki beş çocukla yapılan görüşmelerle veri elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, araştırmaya katılan ilkökul çağındaki beş çocuk, Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi'ne göre ikinci aşamdadır. Bu dönem çocuklarının inanç gelişiminde, aile, okul, arkadaş grubu, dini gelenek, televizyon ve bilgisayar gibi unsurlar etkili olmaktadır. Bu dönem çocuklarının inanç gelişiminde, özellikle aile ve yakın çevrenin etkisi daha belirgindir. Ayrıca analizlerde ortaya çıkan unsurların, pratik hayatta geçerliliğini görebilmek için yapılan etnografik gözlemlerde aile ve okul ön plana çıkmıştır. Özellikle okulun, çocukların günlük aktivitelerini ve diğer unsurlarla olan ilişkilerini düzenlediği görülmüştür. Buna nazaran ailenin otoritesi, bu dönemde, bir önceki

⁶⁴Abdulvahit İmamoğlu ve Adem Yavuz, *Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: 23, 2011, s. 205-244.

⁶⁵ Gülşen Almas, *Evlilikte Uyum ve İnanç Gelişimi Arasındaki İlişkiler*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

⁶⁶Acar, *İlkökul Çocuklarının İnanç Gelişimi: Psiko-teolojik Bir Yaklaşım*, s. 10.

döneme nazaran azalmıştır. Ancak ailenin, bu dönem çocuklarının inanç gelişiminde özellikle değerleriyle otoritesini devam ettirdiği görülmüştür.

Arı⁶⁷ tarafından gerçekleştirilen araştırmada, 6-11 yaşları arasında bulunan çocuklarının dini gelişiminde korku ve sevginin yerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında ilkokul çağında bulunan 50 öğrenci ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi sonucunda, 6-9 yaşlarındaki çocukların cevaplarının 10-11 yaşlarındaki çocukların cevaplarına göre daha somut olduğu, özellikle 9 yaşından sonra çocukların daha soyut düşündüğü, ancak çocukların yaş dönemlerinin keskin çizgilerle ayrılmadığı bulunmuştur. 6-11 yaş dönemindeki çocukların en çok anne ve babalarını severlerken, en çok hayvanlardan korktukları görülmüştür. Allah'ı göklerde hayal eden çocuklara göre Allah çok büyüktür, birdir, her şeyi yaratmıştır, iyi ve güzeldir. Çocuklar Allah'ı çok sevdiği, aynı zamanda O'ndan korktukları bulunmuştur. 6-11 yaş çocukların Allah'a sık sık dua ettikleri, Allah'ın iyileri sevdiğini, kötülerini sevmediğini düşündükleri ve Allah'ın sevgisini kazanabilmek için iyi çocuk olmaları gerektiğine inandıkları görülmüştür.

⁶⁷Hatice Arı, *Son Çocukluk Dönemi Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motiflerinin Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

II. BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı doğrultusunda 6-7 ve 8. sınıf öğrencilerinden toplanan bilgilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Bulgular ve yorumların ele alınışında araştırmanın alt problemlerinin sırası izlenmiştir. Buna göre, bulgular üç ana başlık altında toplanmıştır:

2.1.Köy ve Şehirde Yaşayan Öğrencilerin Dine Karşı İlgil Durumları

Öğrencilerin yerleşim birimlerine göre Allah hakkındaki inançlarına yönelik yüzde ve frekans değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo- 2: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Allah Hakkındaki İnançları

Öğrencilerin Allah Hakkındaki İnançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
Allah’ın varlığına ve birliğine kesinlikle inanıyorum	222	98,2	220	97,3
Kâinatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	1	,4	2	,9
Allah’ın varlığına inanıyorum, fakat bu konuda çözemediğim hususlar var.	1	,4	2	,9
Allah’ın varlığı-yokluğu konusuna ilgi duymuyorum	1	,4	0	0
Allah’ın varlığına inanmıyorum.	1	,4	2	,9
Toplam	226	100	226	100

Öğrencilerin “Allah hakkındaki inançlarını” belirleyen soruya ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 2’de verilmiştir. Veriler incelendiğinde şehirde yaşayan öğrencilerin

% 98,2'sinin ve köyde yaşayan öğrencilerin % 97,3'ünün "Allah'ın varlığına ve birliğine kesinlikle inanıyorum" görüşünü dile getirdikleri görülmüştür. Buna karşılık "Kâinatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum", "Allah'ın varlığına inanıyorum, fakat bu konuda çözemediğim hususlar var", "Allah'ın varlığı-yokluğu konusuna ilgi duymuyorum" ve "Allah'ın varlığına inanmıyorum" seçeneklerinin de birer öğrenci tarafından seçildiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin tamamına yakını Allah'ın varlığına ve birliğine kesinlikle inandıkları, ayrıca Allah inancı bakımından köy ve şehirde yaşayan öğrenciler arasında bir farklılık olmadığı söylenebilir. Tuncer'in⁶⁸ yaptığı çalışma incelendiğinde "şehirde ikamet eden katılımcıların bilgi seviyeleri yüksek" olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla arada geçen zaman dilimi köydeki öğrencilerinin dini inanışlarında değişime neden olmuştur. Bu durum iletişim araçlarının yaygınlaşmasına bağlanabilir.

Tablo 3'te öğrencilerin "Hz. Muhammed Hakkındaki İnançları" hakkındaki yüzde ve frekans değerlerine yer verilmiştir.

Tablo- 3:Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Hz. Muhammed (s.a.v.) Hakkındaki İnançları

Öğrencilerin Hz. Muhammed (s.a.v.) Hakkındaki İnançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum.	224	99,1	219	96,9
Çok yetenekli bir devlet adamı ve komutan olduğuna inanıyorum.				
Farklı özellikleri olmakla beraber Onun sadece bir insan olduğuna inanıyorum.	2	,9	1	,4
Peygamber sıfatıyla öyle bir kişinin yaşadığından emin değilim.				
Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmıyorum.			6	2,7
Toplam	226	100	226	100

⁶⁸Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.85-86

Öğrencilerin “Hz. Muhammed hakkındaki inançlarını” belirleyen soruya ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 3’te verilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde şehirde yaşayan öğrencilerin % 99,1’inin ve köyde yaşayan öğrencilerin % 96,9’ünün “Hz. Muhammed’in Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum” seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna karşılık özellikle köyde yaşayan öğrencilerin % 2,7’sinin “Hz. Muhammed’in peygamberliğine inanmıyorum” görüşünü dile getirdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından öğrencilerin büyük çoğunluğunun Hz. Muhammed’in bir kul peygamber olduğuna inandıkları söylenebilir. Tuncer⁶⁹ tarafından yürütülen çalışmanın sonuçları incelendiğinde % 93,3 oranında öğrencilerin Hz. Muhammed’in kul bir peygamber olduğuna inandıkları görülmüştür. Dolayısıyla Tuncer’in yaptığı araştırma sonuçları araştırmamızı destekler niteliktedir.

Öğrencilerin Kur’an-ı Kerimin Allah’ın gönderdiği kitap olup, tamamının günümüze kadar değişmediğine olan inançlarına ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo- 4:Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Kur'an-ı Kerimin Allah'ın Gönderdiği Kitap Olup, Tamamının Günümüze Kadar Değişmediğine Olan İnançları

Öğrencilerin Kur'an-ı Kerimin Allah'ın Gönderdiği Kitap Olup, Tamamının Günümüze Kadar Değişmediğine Olan İnançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	216	95,6	217	96,0
İnanmıyorum	4	1,8	4	1,8
Bazı şüphelerim var	4	1,8		
Fikrim Yok	2	,9	5	2,2
Toplam	226	100	226	100

Tablo 4’te sunulan veriler incelendiğinde, “Kur’an-ı kerimin Allah’ın gönderdiği kitap olup, tamamının günümüze kadar değişmemiştir ” görüşüne şehirde

⁶⁹ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.88-89-90

yaşayan öğrencilerin % 95,6'sı ve köyde yaşayan öğrencilerin % 96'sı "inanıyorum" yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, köyde yaşayan öğrencilerin % 2,2'sinin "fikrim yok" yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını Kur'an-ı kerimin Allah'ın gönderdiği kitap olduğu ve tamamının günümüze kadar değişmediğine inandıkları söylenebilir. Tuncer⁷⁰ tarafından yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde hem köy hem de şehirde yaşayan öğrencilerin % 85 civarında Kur'an-ı kerimin Allah'ın gönderdiği kitap olduğu ve tamamının günümüze kadar değişmediğine inandıkları görülmektedir. Bu sonuç çalışmamızı destekler niteliktedir.

Öğrencilerin ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına olan inançlarına ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo- 5: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Ahiret Gününe, Öldükten Sonra Dirilmeye ve Ahirette Bazı İnsanların Allah Tarafından Mükâfatlandırılacağına, Bazılarının İse Cezalandırılacağına Olan İnançları

Öğrencilerin ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına olan inançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	215	95,1	219	96,9
İnanmıyorum	2	,9	2	,9
Bazı şüphelerim var	3	1,3	1	,4
Fikrim Yok	6	2,7	4	1,8
Toplam	226	100	226	100

⁷⁰ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.95

Tablo 5’te sunulan veriler incelendiğinde, “ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına olan inançları” görüşüne şehirde yaşayan öğrencilerin % 95,1’i ve köyde yaşayan öğrencilerin % 96,9’u “inanıyorum” yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, şehirde yaşayan öğrencilerin % 1,3’ünün ”bazı şüphelerim var” ve % 2,7’sinin ise “fikrim yok” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına inandıkları söylenebilir. Tuncer⁷¹ tarafından yapılan çalışmada da hem köyde hem de şehirde yaşayan öğrencilerin yaklaşık % 90’nı ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına inandıkları görülmüştür. Ulaşılan bu sonuç bizim çalışmanın sonuçları ile tutarlı olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin ölümden sonraki hayat hakkında olan inançlarına ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

⁷¹ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.96-97

Tablo- 6:Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Ölümünden Sonraki Hayat Hakkındaki İnançları

Öğrencilerin ölümünden sonraki hayat hakkındaki inançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
Kişinin ruhu yaşamaya devam eder ve Tanrı tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır.	185	81,9	188	83,2
Ruh varlığını devam ettirir	4	1,8	7	3,1
Ölümünden sonrası için söylenecek yeterli bilgimiz yok.	27	11,9	22	9,7
Bir kimsenin ölümsüzlüğü sadece, çocuklarının ve yaşamında ilişki kurduğu diğer kişilerin üzerinde bıraktığı etki ile mümkündür	3	1,3	3	1,3
Ölünce kişinin hayatı biter, ölümünden sonra bir şey yoktur.	6	2,7	6	2,7
Toplam	226	100	226	100

Öğrencilerin “ölümünden sonraki hayat hakkındaki inançlarını” belirleyen soruya ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 6’da verilmiştir. Verilen bilgiler incelendiğinde şehirde yaşayan öğrencilerin % 81,9’unun ve köyde yaşayan öğrencilerin % 83,2’sinin “Kişinin ruhu yaşamaya devam eder ve Tanrı tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır” görüşünü dile getirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte şehirde yaşayan öğrencilerin % 1,9’unun ve köyde yaşayan öğrencilerin % 9,7’sinin “Ölümünden sonrası için söylenecek yeterli bilgimiz yok” seçeneğini işaretledikleri ve hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin % 2,7’sinin “Ölünce kişinin hayatı biter, ölümünden sonra bir şey yoktur” görüşüne inandıkları görülmüştür. Bu sonuçlara göre hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmı kişinin ruhu yaşamaya devam eder ve Tanrı tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır görüşüne inandıkları söylenebilir. Bu soru ile aynı zamanda öğrencilerin ölüm sonrası hayat hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmadıkları da ortaya çıkmıştır. Tuncer⁷² tarafından yapılan çalışma incelendiğinde hem köy hem de

⁷² Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.96-97

şehirdeki öğrencilerin “ölümden sonraki hayat hakkındaki inançlarına” ilişkin sonuçların çalışmamızın sonuçları ile tutarlı olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin kadere, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine olan inançlarına ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo- 7: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Kadere, Hayır Ve Şerrin Allah’tan Olduğuna İnançları

Öğrencilerin kadere, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	219	96,9	219	96,9
İnanmıyorum	3	1,3	2	,9
Bazı şüphelerim var	1	,4	2	,9
Fikrim Yok	3	1,3	3	1,3
Toplam	226	100	226	100

Tablo 7’de sunulan veriler incelendiğinde öğrencilerin, “kadere, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine” görüşüne hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin % 96,9’u “inanıyorum” yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin % 1,3’ünün “fikrim yok” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını kadere, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine inandıkları söylenebilir. Tuncer⁷³ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre “kadere, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine” olan inançlarınının % 90’nın üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin meleklerin varlığına olan inançlarına ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

⁷³ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,110-111

Tablo- 8: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Meleklerin Varlığına Olan İnançları

Öğrencilerin meleklerin varlığına olan inançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	221	97,8	224	99,1
İnanmıyorum	2	,9		
Bazı şüphelerim var	3	1,3	1	,4
Fikrim Yok			1	,4
Toplam	226	100	226	100

Tablo 8’de sunulan veriler incelendiğinde öğrencilerin, “meleklerin varlığına olan inançları” şehirde yaşayan öğrencilerin % 97,8’i ve köyde yaşayan öğrencilerin %99,1’i “inanıyorum” şeklinde olmuştur. Buna karşılık, şehirde yaşayan öğrencilerin % 1,3’ünün “bazı şüphelerim var” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını meleklerin varlığına inandıkları söylenebilir. Tuncer⁷⁴ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre “kadere, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine” olan inançlarının % 95’in üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin Allah’ın insanların dualarına cevap verdiği olan ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

⁷⁴ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.110-111

Tablo- 9: Öğrencilerin Yerleşim Birimine Göre Allah'ın İnsanların Dualarına Cevap Verdiğine Olan İnançları

Öğrencilerin Allah'ın insanların dualarına cevap verdiğiğine olan inançları	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	220	97,3	220	97,3
İnanmıyorum	2	,9	1	,4
Bazı şüphelerim var	2	,9	1	,4
Fikrim Yok	2	,9	4	1,8
Toplam	226	100	226	100

Tablo 9 incelendiğinde öğrencilerin, “Allah'ın insanların dualarına cevap verdiğiğine olan inançları” hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin % 97,3'ünün görüşü “inanıyorum” şeklinde olmuştur. Buna karşılık, köyde yaşayan öğrencilerin % 1,8'inin “fikrim yok” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin büyük çoğunluğunun Allah'ın insanların dualarına cevap verdiğiğine inandıkları söylenebilir.

Öğrencilerin ‘dine bağlılık, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam kazandırır’ görüşlerine yönelik yüzde ve frekans sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo- 10: Öğrencilerin "Dine Bağlılık, İnsanın Hayatına Başka Türü Sahip Olamayacağı Bir Gaye Ve Anlam Kazandırır" Görüşüne Katılım Oranları

Öğrencilerin dine bağlılık düzeyleri	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	210	92,9	203	89,8
İnanmıyorum	3	1,3	8	3,5
Bazı şüphelerim var			3	1,3
Fikrim Yok	13	5,8	12	5,3
Toplam	226	100	226	100

Tablo 10’da sunulan veriler incelendiğinde, “Dine bağlılık, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam kazandırır” görüşüne şehirde yaşayan öğrencilerin % 92,9’u ve köyde yaşayan öğrencilerin % 89,8’i “inanıyorum” yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, şehirde yaşayan öğrencilerin % 5,82’sinin ve köyde yaşayan öğrencilerin % 5,3’ünün “fikrim yok” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakınının dine bağlılığın insan hayatına anlam kazandırdığına inandıkları söylenebilir. Tuncer⁷⁵ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre dine bağlılık düzeyleri incelendiğinde köy merkezinde ikamet eden öğrencilerin ilçe merkezindekilere kıyasla dine daha bağlı oldukları saptanmıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçları ile örtüşmemektedir.

Öğrencilerin "Din, ölüm karşısında insana başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verir" görüşlerine ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo- 11: Öğrencilerin "Din, Ölüm Karşısında İnsana Başka Yoldan Elde Edemeyeceği Bir Güven Duygusu Verir" Görüşüne Katılım Oranları

Din ve ölüm ilişkisi	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	202	89,4	203	89,8
İnanmıyorum	1	,4	6	2,7
Bazı şüphelerim var	4	1,8	3	1,3
Fikrim Yok	15	6,6	12	5,3
Toplam	226	100	226	100

Tablo 11 incelendiğinde ‘Din, ölüm karşısında insana başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verir’ görüşüne şehirde yaşayan öğrencilerin %

⁷⁵ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.127-128

89,4'ü ve köyde yaşayan öğrencilerin % 89,8'i “inanıyorum” yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, şehirde yaşayan öğrencilerin % 6,6'sının ve köyde yaşayan öğrencilerin % 5,3'ünün “fikrim yok” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakınının dinin ölüm karşısında insana güven duygusu verdiği inandıkları söylenebilir.

Öğrencilerin yaşamlarında önem verdikleri konuların sıralanışına ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo- 12:Öğrencilerin Yaşamlarında Önem Verdikleri Konuların Sıralanışı

Öğrencilerin yaşamlarında önem verdikleri konuların sıralanışı	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
Bilgi	17	7,5	22	9,7
İç huzuru	11	4,9	10	4,4
Mesleki Başarı	15	6,6	7	3,1
Sağlık	76	33,6	67	29,6
Aşk	1	,4	5	2,2
Mutlu bir yuva	5	2,2	14	6,2
Ekonomik güvenlik	1	,4	1	,4
Dini inanç	100	44,2	100	44,2
Toplam	226	100	226	100

Tablo 12’de sunulan veriler incelendiğinde öğrencilerin yaşamlarında önem verdikleri konuların sıralanışı görülmektedir. Elde edilen veriler açısından hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin % 44,2’sinin kendileri için dini inancın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda hemen sonra şehirdeki öğrenciler için % 33,6 ve köydeki öğrenciler için % 29,6 ile sağlık konusunun önemli olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar açısından öğrenciler için öncelikli olarak dini inanç ve sağlık konularının önemli olduğu söylenebilir. Buna karşılık en az önemli olan konunun şehirdeki öğrenciler için % 0,4 ve köydeki öğrenciler için % 2,2 ile “aşk” olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin "Dünyada iken, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların cennete; uymayanların ise cehenneme girmeleri, Allah'ın adaletinin bir gereğidir" görüşüne ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo- 13: Öğrencilerin "Dünyada iken, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların cennete; uymayanların ise cehenneme girmeleri, Allah'ın adaletinin bir gereğidir" Görüşüne Katılım Oranları

Öğrencilerin Allah'ın adaletine ilişkin görüşleri	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	215	95,1	214	94,7
İnanmıyorum	1	,4	5	2,2
Bazı şüphelerim var	3	1,3	6	2,7
Fikrim Yok	6	2,7	1	,4
Toplam	226	100	226	100

Tablo 13'te sunulan veriler incelendiğinde, "Dünyada iken, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların cennete; uymayanların ise cehenneme girmeleri, Allah'ın adaletinin bir gereğidir" görüşüne şehirde yaşayan öğrencilerin, % 95,9'i ve köyde yaşayan öğrencilerin % 94,7'si "inanıyorum" yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, şehirde yaşayan öğrencilerin % 2,7'sinin "fikrim yok" yanıtını verirken köyde yaşayan öğrencilerin % 2,7'sinin de "bazı şüphelerim" yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde yaşayan öğrencilerin tamamına yakınının Allah'ın adaletine inandıkları söylenebilir. Tuncer⁷⁶ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre Allah'ın adaletine olan inançlarının % 90'nın üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin "Şeytan, insanları imtihan emek için yaratılmıştır. Bu imtihanı başarıyla tamamlayanlar cennete giderler" görüşlerine ilişkin yüzde ve frekans sonuçları Tablo 14'te sunulmuştur.

⁷⁶ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.

Tablo- 14:Öğrencilerin "Şeytan, İnsanları İmtihan Emek İçin Yaratılmıştır. Bu İmtihani Başarıyla Tamamlayanlar Cennete Giderler" Görüşüne Katılım Oranları

Şeytan imtihan ilişkisi	Şehir		Köy	
	N	%	N	%
İnanıyorum	176	77,9	173	76,5
İnanmıyorum	25	11,1	41	18,1
Bazı şüphelerim var	6	2,7	2	,9
Fikrim Yok	19	8,4	10	4,4
Toplam	226	100	226	100

T

Tablo 14'te sunulan veriler incelendiğinde "Şeytan, insanları imtihan etmek için yaratılmıştır. Bu imtihani başarıyla tamamlayanlar cennete giderler" görüşüne şehirde yaşayan öğrencilerin, % 77,9'i ve köyde yaşayan öğrencilerin % 76,5'i "inanıyorum" yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, şehirde yaşayan öğrencilerin % 11,1'inin ve köyde yaşayan öğrencilerin % 18,1'inin "inanmıyorum" yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmının şeytanın insanları imtihan etmek için yaratıldığı görüşüne inandıkları söylenebilir. Tablo bir bütün olarak incelendiğinde öğrencilerin belli bir kısmının bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir. Tuncer⁷⁷ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre "şeytan inancına" ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Yani hem köy hem de şehirde ikamet edenlerin inançları birbirine çok yakın çıkmıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

⁷⁷ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002, s.120-121

2.2.Köy Ve Şehirde Yaşayan Öğrencilerin Dini Bilgileri Arasındaki İlişki

Öğrencilerin yerleşim yerine göre dini bilgi düzeyleri bağımsız gruplar t testi ile karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin dini bilgi düzeylerine ilişkin t testi sonuçları Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo- 15: Öğrencilerin Yerleşim Yerine Göre Dini Bilgi Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Yerleşim birimi	N	\bar{X}	SS	T	p
Şehir	226	7,26	1,665	1,1	.30
Köy	226	7,10	1,664		

Tablo 15 incelendiğinde öğrencilerin yerleşim birimi değişkenine göre dini bilgi düzeyleri, şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 7,26$, $p > .05$) ve köyde yaşayan öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 7,10$, $p > .05$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin yerleşim birimine göre dini bilgi düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı söylenebilir. Tuncer⁷⁸ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre dini bilgi düzeyleri incelendiğinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu farkın şehirdeki öğrencilerin lehine olduğu görülmüştür. Bu duruma neden olarak kitle iletişim araçlarının şehirlerde daha yoğun kullanılmasına bağlanmıştır. Aradan geçen süreç açısından kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığını varsayarsak bizim çalışmamızın sonucunun bu çalışma ile örtüşmemesine rağmen tutarlı olduğu söylenebilir.

⁷⁸ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.127-128

2.3. Köy ve Şehirde Yaşayan Öğrencilerin Dini Bilgilerinin Sınıf, Yaş, Cinsiyet, Ebeveyn Eğitim Durumu ve Gelir Durumu Değişkenleri Açısından İncelenmesi

Bu bölümde öğrencilerin dini bilgileri sınıf, yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu ve gelir durumu değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalara ilişkin tablolar ve açıklamalar aşağıda verilmiştir.

Sınıf düzeyi değişkenine göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo- 16: Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları Ve Standart Sapma Değerleri

Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	SS
6. Sınıf	160	6,84	1,545
7. Sınıf	152	7,24	1,477
8. Sınıf	140	7,51	1,906
Toplam	452	7,18	1,664

Tablo 16’da sunulan veriler incelendiğinde, sınıf değişkenine göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları; 6.sınıf ($\bar{X} = 6,84$), 7. sınıf ($\bar{X} = 7,24$) ve 8.sınıf ($\bar{X} = 7,51$) şeklindedir. Bu sonuçlara göre en yüksek puana 8.sınıf öğrencileri sahiptir. Öğrencilerin dini bilgilerinin sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA), farkın hangi grubun ortalamasından kaynaklandığını bulmak amacıyla Tukey HSD testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo- 17:Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

Sınıf düzeyi	KT	SD	KO	F	p	Tukey
Gruplar Arası	34,904	2	17,452	6,453	,002	8-6 8-7
Gruplar İçi	1214,220	449	2,704			
Toplam	1249,124	451				

Tablo 17 incelendiğinde, öğrencilerin sınıf değişkenine göre dini bilgilerinde ($F_{(6,453)} = .0,02$; $p < 0,05$ anlamlı bir farklılaşma gözlenmektedir. Tukey HSD testi sonuçları incelendiğinde, sınıf değişkenine göre 8.sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları 7 ve 6. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar göstermektedir ki sınıf seviyesi artıkça öğrencilerin dini bilgileri de artmaktadır. Tuncer⁷⁹ ve Kaya⁸⁰ tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına göre öğrencilerin sınıf seviyesi artıkça dini bilgi düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Yine Zengin⁸¹ tarafından yapılan çalışmanın sonuçları açısından da öğrencilerin sınıf seviyesi artıkça dini bilgi düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Bu sonuçlar araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin dini bilgilerinin yaş durumlarına göre puan ortalamaları ve standart sapma sonuçları Tablo 18’de gösterilmiştir.

⁷⁹ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002, s.127

⁸⁰ Mevlüt Kaya, İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2001, 12, 12-13.

⁸¹ Mahmut Zengin, Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2013, Cilt 11, No: 25.

Tablo- 18:Yaş Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları Ve Standart Sapma Değerleri

Yaş	N	\bar{X}	SS
11 Yaş	10	7,10	1,595
12 Yaş	131	7,04	1,433
13Yaş	174	7,09	1,619
14Yaş	118	7,56	1,870
15Yaş	19	7,50	1,996
Toplam	452	7,18	1,664

Tablo 18 incelendiğinde, yaş değişkenine göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları; 11 yaş ($\bar{X} = 7,10$), 12 yaş ($\bar{X} = 7,04$), 13 yaş ($\bar{X} = 7,09$) 14 yaş ($\bar{X} = 7,56$) ve 15 yaş ($\bar{X} = 7,50$) şeklindedir. Bu sonuçlara göre en yüksek puana 14 yaşındaki öğrenciler sahiptir.

Öğrencilerin dini bilgilerinin yaş durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA), farkın hangi grubun ortalamasından kaynaklandığını bulmak amacıyla Tukey HSD testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo- 19:Yaş Değişkenine Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

Yaş	KT	SD	KO	F	P	Tukey
Gruplar arası	24,939	4	6,235	2,277	,050*	14-13 14-12 14-11
Gruplar içi	1224,185	447	2,739			
Toplam	1249,124	451				

Tablo 19 incelendiğinde, öğrencilerin yaş değişkenine göre dini bilgilerinde ($F_{(2,277)} = .0,05$; $p=0,05$) anlamlı bir farklılaşma gözlenmektedir. Tukey HSD testi sonuçları incelendiğinde, yaş düzeyine göre 14 ve 15 yaşındaki öğrencilerinin puan ortalamalarının 11-12 ve 13 yaşındaki öğrencilerinin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar göstermektedir ki yaş artıkça öğrencilerin dini bilgileri de artmaktadır. Tuncer⁸² tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına göre öğrencilerin yaş seviyesi artıkça dini bilgi düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin dini bilgilerinin cinsiyet durumlarına göre t testi sonuçları Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo- 20: Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dini Bilgi Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	T	p
Kız	226	7,38	1,807	2,5	0,13
Erkek	226	6,99	1,486		

Tablo 20 incelendiğinde öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre dini bilgi düzeyleri, kız öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 7,38$, $p>.05$) ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X} = 6,99$, $p>.05$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin cinsiyetlerine göre dini bilgi düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı söylenebilir. Tuncer⁸³ ve Kaya⁸⁴ tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyetleri açısından dini bilgi düzeylerinin değişmediği saptanmıştır. Bu sonuçlar araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. Fakat

⁸²Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s 127

⁸³Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.43

⁸⁴Kaya, *İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları*, s, 12-13.

Zengin⁸⁵ tarafından yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre dini bilgi düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Bu sonuç bizim çalışmamızı desteklememektedir.

Öğrencilerin dini bilgi düzeylerinin anne eğitim durumuna ilişkin puan ortalamaları ve standart sapma sonuçları Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo- 21: Anne Eğitim durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları Ve Standart Sapma Değerleri

Anne eğitim durumu	N	\bar{X}	SS
Okur-yazar değil	28	6,60	1,732
İlkokul	296	7,22	1,682
Ortaokul	69	6,93	1,726
Lise	49	7,29	1,369
Üniversite	10	7,46	1,838

Tablo 21’de sunulan veriler incelendiğinde, anne eğitim durumuna göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları; okur-yazar değil (\bar{X} =6,60), ilkokul (\bar{X} =7,22), ortaokul (\bar{X} =6,93), lise (\bar{X} =7,29) ve üniversite (\bar{X} =7,46) şeklindedir. Bu sonuçlara göre en yüksek puana annesi üniversite mezunu olan öğrenciler sahiptir.

Öğrencilerin dini bilgilerinin anne eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 22’de sunulmaktadır.

⁸⁵Zengin, Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, 25.

Tablo- 22: Anne Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KO	SD	KT	F	p
Anne eğitim					
Gruplar içi	10,960	4	2,740	,989	,413
Gruplar arası	1238,164	447	2,770		

Tablo 22'den anlaşılacağı üzere öğrencilerin anne eğitim durumları toplam puan açısından ($F_{(,989)} = .41$; $p > 0,05$) dini bilgi düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmamıştır. Buna göre öğrencilerin anne eğitim durumlarının dini bilgi seviyelerini etkilemediği söylenebilir. Tuncer⁸⁶ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin anne eğitim seviyesi ile dini bilgi düzeylerinin arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. Fakat Zengin⁸⁷ ve Kaya⁸⁸ tarafından yapılan çalışmaların sonuçları incelendiğinde anne eğitim düzeyi artıkça öğrencilerin dine olan tutumları da arttığı saptanmıştır.

Öğrencilerin dini bilgilerinin baba eğitim durumlarına göre puan ortalamaları ve standart sapma sonuçları Tablo 23'te gösterilmiştir.

⁸⁶Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.44

⁸⁷Zengin, Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, 25

⁸⁸Kaya, İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları, s, 12-13.

Tablo- 23: Baba Eğitim durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları Ve Standart Sapma Değerleri

Baba eğitim durumu	N	\bar{X}	SS
Okur – yazar değil	7	7,29	2,289
İlkokul	179	7,11	1,651
Ortaokul	94	7,10	1,685
Lise	116	7,21	1,580
Üniversite	56	7,50	1,779

Tablo 23'te sunulan veriler incelendiğinde, baba eğitim durumuna göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları; okur-yazar değil ($\bar{X} = 7,29$), ilkokul ($\bar{X} = 7,11$), ortaokul ($\bar{X} = 7,10$), lise ($\bar{X} = 7,21$) ve üniversite ($\bar{X} = 7,50$) şeklindedir. Bu sonuçlara göre en yüksek puana babası üniversite mezunu olan öğrenciler sahiptir.

Öğrencilerin dini bilgilerinin baba eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 24'te sunulmaktadır.

Tablo 24: Baba Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

Baba eğitim durumu	KT	SD	KO	F	p
Gruplar arası	7,54	4	1,89	0,68	0,61
Gruplar içi	1241,59	447	2,78		

Tablo 24'den anlaşılacağı üzere öğrencilerin baba eğitim durumları toplam puan açısından ($F_{(68)} = .61$; $p > 0,05$) dini bilgi düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmamıştır. Buna göre öğrencilerin baba eğitim durumlarının

dini bilgi seviyelerini etkilemediği söylenebilir. Tuncer⁸⁹ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin anne eğitim seviyesi ile dini bilgi düzeylerinin arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. Fakat Zengin⁹⁰ ve Kaya⁹¹ tarafından yapılan çalışmaların sonuçları incelendiğinde anne eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin dine olan tutumları da arttığı saptanmıştır.

Öğrencilerin dini bilgilerinin ekonomik durumlarına göre puan ortalamaları ve standart sapma sonuçları Tablo 25'te gösterilmiştir.

Tablo- 25:Ekonomik Duruma Göre Öğrencilerin Dini Bilgilerine İlişkin Puan Ortalamaları Ve Standart Sapma Değerleri

Ekonomik durum	N	\bar{X}	SS
Üst (Zengin)	9	7,11	2,147
Ortanın üstü	109	7,21	1,673
Orta	289	7,19	1,621
Ortanın altı	32	7,25	1,723
Çok düşük	13	6,62	2,181

Tablo 25 incelendiğinde, ekonomik duruma göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları; üst (Zengin) ($\bar{X}=7,11$), ortanın üstü ($\bar{X}=7,21$), orta ($\bar{X}=7,19$), ortanın altı ($\bar{X}=7,25$) ve çok düşük ($\bar{X}=6,62$) şeklindedir. Bu sonuçlara göre en yüksek puanın, ortanın altı ekonomik duruma sahip olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir.

⁸⁹Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.44

⁹⁰Zengin, Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, 25.

⁹¹Kaya, İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları, s, 12-13.

Öğrencilerin dini bilgilerinin ekonomik durum düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 26’da sunulmaktadır.

Tablo- 26:Ekonomik Duruma Göre Öğrencilerin Dini Bilgi Puanlarının Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ekonomik durum	KT	SD	KO	F	p
Gruplar arası	4,478	4	1,120	,402	,807
Gruplar içi	1244,645	447	2,784		

Tablo 26’den anlaşılacağı üzere öğrencilerin ekonomik durumları toplam puan açısından ($F_{(,402)} = .807$; $p > 0,05$) dini bilgi düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmamıştır. Buna göre öğrencilerin ekonomik durumlarının dini bilgi seviyelerini etkilemediği söylenebilir. Tuncer⁹², Zengin⁹³ ve Kaya⁹⁴ tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına göre öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile dini bilgi düzeylerinin arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu sonuçlar araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

⁹²Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.131

⁹³Zengin, Mahmut Zengin, *Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, s, 25.

⁹⁴Kaya, *İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları*,s , 12-13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA ve YORUM

Bu bölümde, ulaşılan bulgulara dayanılarak yapılan tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

3.1.Köy ve Şehirde Yaşayan Öğrencilerin Dine Karşı İlgi Durumları

“Araştırmanın birinci sorusu köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dine karşı ilgi durumları nasıldır?” şeklinde idi. Araştırmanın bu sorusunu cevaplandırmak için anket formunun her bir maddesi tek tek incelenmiş ve yüzde-frekans değerleri hesaplanmıştır.

Verilen bilgiler incelendiğinde hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin tamamına yakını “Allah’ın varlığına ve birliğine kesinlikle inanıyorum” görüşünü dile getirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte “Kâinatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum”, “Allah’ın varlığına inanıyorum, fakat bu konuda çözemediğim hususlar var”, “Allah’ın varlığı-yokluğu konusuna ilgi duymuyorum” ve “Allah’ın varlığına inanmıyorum” seçeneklerinin öğrenciler tarafından tercih edilmediği saptanmıştır. Bu sonuçlara göre hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin tamamına yakınının Allah’ın varlığına ve birliğine inandıkları görülmektedir. Bu çalışmanın ortaokul düzeyinde yapılmış olması göz önünde bulundurulduğunda bu sonucun oldukça iyimser olduğu söylenebilir. Çünkü bireylerin dini inanç gelişimleri genellikle bu yaşlarda olmaktadır. Sonuçların bu şekilde çıkmasına iki farklı neden gösterilebilir: Bunlardan birincisi okullarda verilen din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin yeterli bir şekilde işleniyor olması ve diğeri de ailelerin çocuklarına “Allah inancını” doğru bir şekilde vermiş olmasıdır. Anadolu insanının kültürel dokusu incelendiğinde “Allah inancının” hem dini bir motif hem de kültürel bir öge olarak küçük yaştan itibaren çocuklara işlendiği söylenebilir. Çocuğun daha konuşmayı öğrenmeden parmak hareketleri ile ona “Allah kaç?” sorusunun soruluyor olması ve çocuğun bu soruya karşılık olarak şهادet parmağını kaldırarak cevap vermesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Çalışmada elde edilen bu sonucun kimi

araştırmaların sonucuyla örtüştüğü görülmektedir.⁹⁵⁹⁶⁹⁷ Örneğin Eşer⁹⁸ tarafından yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde öğrencilerin iman gelişiminin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin dine karşı ilgi durumlarını sınamak amacıyla “Hz. Muhammed hakkındaki inançlarını” belirleyen sorulara anket formunda yer verilmiştir. Öğrencilerden gelen cevaplar incelendiğinde hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin tamamına yakını “Hz. Muhammed’in Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum” seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna karşılık özellikle köyde yaşayan öğrencilerin çok az bir kısmı “Hz. Muhammed’in peygamberliğine inanmıyorum” görüşünü dile getirdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından öğrencilerin büyük çoğunluğunun Hz. Muhammed’in bir “kul peygamber” olduğuna inandıkları söylenebilir. Sonuçların bu kadar yüksek çıkmasının nedeni yine ailede peygamber sevgisinin verilmesinden kaynaklanabilir. Bununla birlikte çevrenin de bu duruma katkı sağladığı söylenebilir. Birey toplumla etkileşime girdikçe hem dini değerleri hem de kültürel öğeleri daha iyi kavramaktadır. Yine burada Hz. Muhammed isminin zikredildiği ortamlarda insanların ellerini kalplerine götürerek salavat çekmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Tuncer⁹⁹ tarafından yürütülen çalışmanın sonuçları incelendiğinde öğrencilerin yüksek oranda Hz. Muhammed’in kul bir peygamber olduğuna inandıkları görülmüştür. Dolayısıyla Tuncer’in yaptığı araştırma sonuçları araştırmamızı desteklemektedir.

Hem şehirde hem de köylerde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmı Kur’an-ı Kerimin Allah’ın gönderdiği kitap olduğu ve günümüze kadar değişmeden geldiğine yönelik inançlarını sınavan sorulara “inanıyorum” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin Kur’an-ı Kerimin Allah’ın gönderdiği kitap olduğuna ve tamamının günümüze kadar değişmediğine inandıkları söylenebilir. Öğrencilerin Kur’an-ı Kerime karşı bu

⁹⁵Yakup Coştu, Dine Normatif Ve Popüler Yaklaşım “Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi”, *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(15), 2009, s.137

⁹⁶Halide Nur Özudođru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç Ve Tutumları İle Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s.47.

⁹⁷Hatice Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç Ve Benlik Saygısı İlişkisi*, 2005 s.65.

⁹⁸Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç Ve Benlik Saygısı İlişkisi*, 2005, s.65

⁹⁹ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.88-89-90

yüksek inanışlarının sebebi onların okuma-yazma öğrenmeye başlamadan önce “elif-bayı” öğrenmeye başlamış olmalarına bağlanabilir. Ki bu durum Anadolu’da çok yaygın olarak görülmektedir. Nitekim Bilici¹⁰⁰ tarafından yapılan çalışmada Kur’an-ı Kerime ve orada geçen tasvirlerin aileler tarafından çocuklara verilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Öğrencilerin yerleşim birimine göre ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına olan inançlarını sınavan maddelere anket formunda yer verilmiştir. Öğrencilerin anket formuna verdikleri cevaplar incelendiğinde büyük bir kısmının “inanıyorum” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına inandıkları söylenebilir. Öğrencilerin ahiret gününe olan inançlarının bu denli yüksek çıkmasına onlara cennet-cehennem kavramının verilmiş olmasından kaynaklanabilir. Çünkü birey bu yaşlardan itibaren ölüm, cennet, cehennem, kader, adalet vs. gibi dini kavramları derinlemesine düşünmeye başlamaktadır.¹⁰¹

Öğrencilerin yerleşim birimine göre ölümden sonraki hayatta% 80’ine yakın oranda “Kişinin ruhu yaşamaya devam eder ve Tanrı tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır” görüşünü dile getirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte öğrencilerden azımsanmayacak bir oranda (% 11) “Ölümden sonrası için söylenecek yeterli bilgimiz yok” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu sonuçlara göre hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmı kişinin ruhu yaşamaya devam eder ve Tanrı tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır görüşüne inandıkları söylenebilir. Bu soru ile aynı zamanda öğrencilerin bir kısmı ölüm sonrası hayat hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmadıkları da ortaya çıkmıştır. Bu konunun gelecekle ilgili gaybi olması ve doğru bilgi gerektirmesinden ötürü böyle bir sonuç çıkmıştır denebilir. Özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi programında bu konunun tüm ünitelere yayılmış olması bu sonuç açısından düşündürücüdür. Ölüm sonrası

¹⁰⁰ Ali Baz Bilici, *0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dini Gelişim Süreci Ve Din Eğitimi*, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s.150

¹⁰¹Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 88.

hayat hakkında yeterli bilginin olmaması kişide dua etme duygusunu yok edebilir ve bu durumda ruhsal çöküntülere neden olabilir.¹⁰²¹⁰³

Öğrencilerin yerleşim birimine göre kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inançları açısından sonuçlara bakıldığında, “kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine” görüşüne hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin büyük çoğunluğu “inanıyorum” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inandıkları söylenebilir. Bu durum öğrencilerin ölüm sonrası hayat için verdikleri cevaplar ile tutarlı olmadığı görülmektedir. Çünkü orada azımsanmayacak bir oranda öğrencilerin bu konuda bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmişti. Bu durumda öğrencilerin bu tarz konulara inandıkları ama yeterince bilgi sahibi olmadıkları söylenebilir. Tuncer¹⁰⁴ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre “kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine” olan inançlarının yüksek oranda olduğu saptanmıştır. Bu sonuç çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Öğrencilerin yerleşim birimine göre meleklerin varlığına olan inançları incelendiğinde, “meleklerin varlığına olan inançları” hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin tamamına yakını “inanıyorum” şeklinde yanıt verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını meleklerin varlığına inandıkları söylenebilir. Yavuz¹⁰⁵ tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşıldığı gözlenmiştir.

Öğrencilerin, Allah'ın insanların dualarına cevap verdiğiğine olan inançları incelendiğinde, tamamına yakını “inanıyorum” şeklinde olmuştur. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin büyük çoğunluğu Allah'ın insanların dualarına karşılık verdiğiğine inandıkları söylenebilir. Bu duruma bireylerin hayat tecrübeleri neden olarak gösterilebilir. Çünkü bireyler yaşamlarında

¹⁰²Abdulvahit İmamoğlu ve Adem Yavuz, Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi, 2011, s.234.

¹⁰³Beyazıt Yaşar Seyhan, Dua Tutumu İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 2013, s.164.

¹⁰⁴ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,110-111

¹⁰⁵ Sefer Yavuz, Dini Yönelim Ölçeği Ve Güvenirlilik Çalışması: Sanayi İşçileri Üzerine Bir Araştırma, *Toplum Bilimleri Dergisi*,1(3),2006, s.226.

karşılaştıkları sorunların çözümü için dua ederler. Bu konu aile, çevre ve din dersi öğretmenleri tarafından teşvik edilen bir durumdur. Dolayısıyla bireylerin sorunları çözüldükçe zamanla dua ve sabır etmeyi öğrenirler. Bu da öğrencilerin dua etmeye olan inançlarını artıran bir neden olarak gösterilebilir. Seyhan¹⁰⁶ tarafından yapılan çalışmada dua tutumu ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkilerin bireylerde yüksek olduğu yani bireyler dua ettikçe psikolojik olarak da kendilerini iyi hissettikleri sonucuna varmıştır. Yine İmamoğlu¹⁰⁷ tarafından yapılan çalışmada dua etme davranışı ile umutsuzluk düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yani bireylerin duaya olan inanç seviyeleri arttıkça umutsuzluk puanında düşüş görülmektedir.

Öğrencilerin "dine bağlılık, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam kazandırır" görüşüne katılım oranları incelendiğinde, öğrencilerin yüzde doksana yakını "inanıyorum" yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını dine bağlılığın insan hayatına anlam kazandırdığına inandıklarını belirtmişlerdir. Tuncer¹⁰⁸ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre dine bağlılık düzeyleri incelendiğinde köy merkezinde ikamet eden öğrencilerin ilçe merkezindekilere kıyasla dine daha bağlı oldukları saptanmıştır. Bu sonuç araştırmanın sonucunu destekler mahiyettedir.

Öğrencilerin "din, ölüm karşısında insana başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verir" görüşüne hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin, büyük çoğunluğu "inanıyorum" yanıtını verdikleri saptanmıştır. Buna karşılık, öğrencilerden azımsanmayacak bir oranda "fikrim yok" yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu yaşlardaki bireylerde ölüm olgusunun tam olarak gelişmemiş olması bu duruma neden olarak gösterilebilir. Buna karşılık öğrencilerin büyük bir oranının güven duygusunun gelişeceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Çünkü birey

¹⁰⁶ Seyhan, Dua Tutumu İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, 2013, s.176

¹⁰⁷ İmamoğlu ve Yavuz, Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi, 2011, s.240

¹⁰⁸ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002, s.127-128

bu yaşlardan itibaren ölüm, cennet, cehennem, kader, adalet vs. gibi dini kavramları derinlemesine düşünmeye başlamaktadır.¹⁰⁹

Anket formunda öğrencilerin dine karşı ilgi durumlarının yanı sıra yaşamlarında önem verdikleri konuların sıralanışı da istenmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin yarısına yakını kendileri için dini inancın önemli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu konuda hemen sonra öğrencilerin sağlık konusunun önemine dikkat çektikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından öğrenciler için öncelikli olarak dini inanç ve sağlık konularının önemli olduğu söylenebilir. Buna karşılık en az önemli olan konunun hem şehirdeki hem de köydeki öğrenciler için “aşk” olduğu saptanmıştır. Bu yaş düzeyindeki öğrenciler açısından aslında aşkın değerli olduğu bir dönem olduğu söylenebilir. Sonuçların bu şekilde çıkmasının iki farklı nedeni olabilir. Bunlardan birincisi anket formunun tamamen dini içerikli olması ve “utanma duygusu” neden olarak gösterilebilir.

Dünyada iken, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların cennete; uymayanların ise cehenneme girmeleri, Allah'ın adaletinin bir gereğidir” görüşüne katılım oranları incelendiğinde, hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin, tamamına yakını “inanıyorum” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar hem köyde hem de şehirde yaşayan öğrencilerin Allah'ın adaletine inandıklarını göstermektedir. Tuncer¹¹⁰ tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin ikamet durumlarına göre Allah'ın adaletine olan inançlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin "şeytan, insanları imtihan emek için yaratılmıştır. Bu imtihanı başarıyla tamamlayanlar cennete giderler” görüşüne katılım oranları incelendiğinde, "Şeytan, insanları imtihan emek için yaratılmıştır. Bu imtihanı başarıyla tamamlayanlar cennete giderler” görüşüne hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin, büyük bir kısmı “inanıyorum” yanıtını verdikleri görülmüştür. Buna karşılık, hem şehirde hem de köyde azımsanmayacak bir oranda öğrencinin “inanmıyorum” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar açısından hem köyde hem de şehirde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmı şeytanın insanları imtihan

¹⁰⁹Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s.88

¹¹⁰ Tuncer, *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, 2002,s.

etmek için yaratıldığına inandıkları söylenebilir. İnanmayan öğrencilerin ise şeytanın varlığının somut bir delili ile karşılaşamaması neden olarak gösterilebilir.

Sonuçlar bir bütün olarak ele alındığında araştırmaya katılan bireylerin dini inançlarının yeterli olduğu ama dini bilgilerinin eksik olduğu görülmektedir. Bu durum bireylerin tahkiki imandan ziyade taklidi bir iman anlayışını benimsediklerini göstermektedir.

3.2.Köy ve Şehirde Yaşayan Öğrencilerin Dini Bilgileri Arasındaki İlişki

“Araştırmanın ikinci sorusu köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dine bilgileri arasında nasıl bir farklılık vardır?” şeklinde idi. Araştırmanın bu sorusunu cevaplandırmak için öğrencilerin anket formundan almış oldukları puan ortalamaları, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları incelenmiştir. Öğrencilerin yerleşim birimi değişkenine göre dini bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu sonuç açısından hem köyde hem de şehirde yaşayan öğrencilerin dini bilgilerinin bir birlerine yakın olduğu söylenebilir. Özellikle din kültürü programının aynı olması ve toplumun dine bakış açısının benzer olması bu duruma neden olarak gösterilebilir. Çünkü ülkemizde din, bireysel düzeyde olduğu gibi, toplum hayatında da önemli bir yere sahip olmaya devam etmektedir.¹¹¹

3.3.Köy ve Şehirde Yaşayan Öğrencilerin Dini Bilgilerinin Sınıf, Yaş, Cinsiyet, Ebeveyn Eğitim Durumu ve Gelir Durumu Değişkenleri Açısından İncelenmesi

Araştırmanın üçüncü sorusu “köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dine bilgileri; sınıf, yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durum ve gelir durumu değişkenleri açısından nasıl bir farklılık göstermektedir?” şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın bu sorusunu cevaplamak için öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf, ebeveyn eğitim durumu ve gelir durumlarına göre dini inanışları arasında fark olup olmadığı sınıanmıştır.

¹¹¹Cemile Zehra Köroğlu, Türkiye’de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 2012, s.100.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dini inanışları t testi; yaş, sınıf, ebeveyn eğitim durumu ve gelir durumları için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Ayrıca farkın kaynağını belirlemek için Tukey HSD testi yapılmıştır.

Sınıf düzeyi değişkenine göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları ve standart sapma değerleri incelendiğinde en yüksek puanın 8.sınıf öğrencilerine ve en düşük puanın 6.sınıf öğrencilerine ait olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin dini bilgilerinin sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları incelendiğinde sonuçların anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Farkın kaynağı için Tukey testi sonuçlarına bakıldığında, sınıf değişkenine göre 8.sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları 7 ve 6. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasında anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde öğrencilerin yaş düzeylerinin dini inanç bilgilerini yordayıp yordamadığı da araştırılmıştır. Burada elde edilen sonuçlar sınıf düzeyinde elde edilen sonuçlarla örtüştüğü görülmüştür. Buna göre, 14 ve 15 yaşındaki öğrencilerinin puan ortalamaları 11-12 ve 13 yaşındaki öğrencilerinin puan ortalamasında anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar göstermektedir ki sınıf seviyesi yükseldikçe ve yaş arttıkça öğrencilerin dini bilgileri de artmaktadır. Bu duruma neden olarak öğrencilerin yaş farkı ve bilgi düzeyleri gösterilebilir. Bu sonuç kimi araştırmaların sonuçları ile örtüşmektedir.¹¹²¹¹³¹¹⁴¹¹⁵

Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre dini bilgi düzeylerine ilişkin t testi sonuçları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin dini bilgi düzeylerinin değişmediği saptanmıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin cinsiyetlerinin dini bilgi düzeylerini etkilemediği söylenebilir. Öğrencilerin aynı kültürden gelmeleri ve aynı din bilgisi programına tabi tutulmaları bu duruma neden olarak gösterilebilir. Bu duruma göre ülkemizde kız erkek ayrımı yapılmaksızın dini eğitimin verildiğinin bir göstergesidir. Çünkü bireyin gençlik ve

¹¹²Özüdoğru, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç Ve Tutumları İle Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları*, 2003, s.98

¹¹³Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç Ve Benlik Saygısı İlişkisi*, 2005, s.67

¹¹⁴Bilici, *0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dini Gelişim Süreci Ve Din Eğitimi*, 2014, s.150

¹¹⁵Adem Yavuz, *18-25 Yaş Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi (Sakarya Üniversitesi Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 107

yetişkinlik dönemindeki dini inanç, duygu, tutum ve davranışlarının temeli çocukluk döneminde atılmaktadır.¹¹⁶

Öğrencilerin dini bilgi düzeylerinin ebeveyn eğitim durumuna göre incelendiğinde en yüksek ortalamanın ebeveyni üniversite mezunu olan öğrencilerde olduğu görülmüştür. Bu sonucun anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde sonuçların anlamlı olmadığı görülmüştür. Yani ebeveyn eğitim durumunun öğrencilerin dini bilgi düzeylerini etkilemediği söylenebilir. Elde edilen bu sonuç literatürdeki açıklamalar ve çalışmaların sonuçları ile örtüşmediği görülmektedir. Örneğin Köylü¹¹⁷ ailelerin sahip olduğu özelliklerin ve eğitim düzeylerinin çocukların dini inanç gelişimini etkilediğini savunmaktadır.

Ekonomik duruma göre öğrencilerin dini bilgilerine ilişkin puan ortalamaları ve standart sapma değerleri incelendiğinde, en yüksek puan, ortanın altı ekonomik duruma sahip olan öğrenciler ait olduğu görülmüştür. En düşük puanın ise maddi durumu çok düşük öğrencilere ait olduğu saptanmıştır. Bu sonuçların anlamlı olup olmadığını saptamak için Tukey testi yapılmıştır. Yapılan analizler incelendiğinde sonuçların anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu durumda öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerinin dini bilgi düzeylerini etkilemediği söylenebilir.

¹¹⁶Mustafa Köylü, Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, s.137

¹¹⁷Köylü, Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, s.147

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, köy ve şehirlerde yaşayan çocukların dini inanç gelişimlerinin karşılaştırılması ve bu çocuklar arasında sınıf, yaş, cinsiyet, ebeveynlerin eğitim ve gelir durumu gibi değişkenler açısından ne gibi farklılıklar olduğunun tespit edilmeyi amaçlamıştır. Çalışmada cevap aranan sorular aşağıdaki gibidir:

1. Köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dine karşı ilgi durumları nasıldır?
2. Köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dini bilgileri arasında nasıl bir farklılık vardır?
3. Köy ve şehirde yaşayan öğrencilerin dini bilgileri; sınıf, yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durum ve gelir durumu değişkenleri açısından nasıl bir farklılık göstermektedir?

Çalışmanın bulguları kapsamında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin tamamına yakını Allah'ın varlığına ve birliğine kesinlikle inandıkları, ayrıca Allah inancı bakımından köy ve şehirde yaşayan öğrenciler arasında bir farklılık olmadığı görülmüştür.
2. Öğrencilerin tamamına yakını Hz. Muhammed'in bir kul peygamber olduğuna inandıkları sonucuna ulaşılmıştır.
3. Hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını Kur'an-ı kerimin Allah'ın gönderdiği kitap olduğu ve tamamının günümüze kadar değişmediğine inandıkları gözlenmiştir.
4. Hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına inandıkları sonucuna ulaşılmıştır.
5. Hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilerin büyük bir kısmı kişinin ruhu yaşamaya devam eder ve Tanrı tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır görüşüne inandıkları saptanmıştır.

6. Hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inandıkları sonucuna ulaşılmıştır.
7. Köy ve şehirde yaşayan çocuklar arasında Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere iman gibi konular açısından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak hayatta önem verdikleri konular açısından şehirdeki çocuklar sağlığa ve mesleki başarıya, köydeki çocuklar ise bilgi ve mutlu bir yuvaya daha çok önem vermektedirler.
8. Hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakını meleklerin varlığına inandıkları saptanmıştır.
9. Hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin büyük çoğunluğunun Allah'ın insanların dualarına cevap verdiğiğine inandıkları saptanmıştır.
10. Hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakınının dine bağlılığın insan hayatına anlam kazandırdığına inandıkları gözlenmiştir.
11. Hem köyde hem de şehirde ikamet eden öğrencilerin tamamına yakınının dinin ölüm karşısında insana güven duygusu verdiğiğine inandıkları görülmüştür.
12. Öğrencilerin yaşamlarındaki en önemli konuların öncelikli olarak dini inanç ve sağlık olduğu belirlenmiştir.
13. Hem köyde hem de şehirde yaşayan öğrencilerin tamamına yakınının Allah'ın adaletine inandıklarını belirttikleri görülmüştür.
14. Hem köyde hem de şehirde yaşayan “öğrencilerin büyük bir kısmının şeytanın insanları imtihan etmek için yaratıldığı görüşüne inandıkları sonucuna ulaşılmıştır.
15. Öğrencilerin yerleşim birimine göre dini bilgi düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı gözlenmiştir.
16. Sınıf değişkenine göre öğrencilerinin dini bilgi düzeylerini anlamlı olarak farklılaştığı gözlenmiştir. Buna göre sınıf seviyesi artıkça öğrencilerin dini bilgileri de artmaktadır.
17. Öğrencilerinin yaş değişkenine göre puan ortalamalarında anlamlı bir değişiklik gözlenmiştir. Buna göre yaş artıkça öğrencilerin dini bilgileri de artmaktadır.
18. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dini bilgi düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı saptanmıştır.

19. Öğrencilerin ebeveyn eğitim durumları ile dini bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.
20. Öğrencilerin ekonomik durumları ile dini bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Bu çalışma köy ve şehirde yaşayan çocukların dini inançlarını karşılaştırarak mevcut durumu betimlemesi yönüyle din psikolojisi alanına katkı sağlamaktadır. Ayrıca din eğitimi alanında hizmet veren kurum ve kuruluşlar çalışma sonuçlarından hareketle kendi plan ve programlarını şekillendirebilirler. Gelecekte yapılan çalışmalarda ise daha geniş bir örneklem kullanılabilir ve daha farklı değişkenlerle karşılaştırma yapılabilir.

Kaynakça

- Abanoz, S. *6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babaların Rolü (İzmir ve Sakarya Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008.
- Acar, H. *İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi: Psiko-teolojik Bir Yaklaşım*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2006.
- Almas, G. *Evlilikte Uyum ve İnanç Gelişimi Arasındaki İlişkiler*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2010.
- Alper, H. *Bir Kelam Problemi Olarak İmanın Psikolojik Yapısı*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2007.
- Altıntaş, E. *Benlik Kavramı ve Uyum*, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt VI, Sayı I. Bursa, 1991, (ss. 55-69).
- Arı, H. *Son Çocukluk Dönemi Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motiflerinin Etkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Ayten, A. *Psikoloji ve Din*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.
- Balcı, F. *Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali İle Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.
- Başaran, İ. E. *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Feryal Matbaası, 2000.
- Bilici, A. B. *0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dini Gelişim Süreci ve Din Eğitimi*, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2014.
- Certel, H. *Din Psikolojisi*, Ankara: Andaç Yayınları, 2003.
- Coştu, Y. Dine Normatif Ve Popüler Yaklaşım “Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(15), Çorum, 2009, (ss. 119-139).

- Delice, A. Nicel Araştırmalarda Örneklem Sorunu, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(4), İstanbul, 2010, (ss. 1969-2018).
- Diyanet İşleri Başkanlığı , *İlmihal I*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınevi, 2007.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (Komisyon), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Er, İzzet. *Din Sosyolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.
- Eşer, H. *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2005.
- Fidan, N. *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Ankara: Alkım Yayınevi, 1986.
- Fowler, J. W. “İman Bilincinin Evreleri”, (çev.) Mehmedoğlu, A. U. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 19, İstanbul, 2000, (ss.85-104).
- Gümüş, E. *7-12 Yaşları Arasında İnanç Gelişimi (James W. Fowler’a Göre İnanç Gelişimi)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000.
- Güneş, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Mektep Yayınları, İstanbul, 2010.
- Hood, R. W.,Spilka, B., Hunsberger, B. ve Gorsuch, R. Dini Gelişim Kuramları, Karacoşkun, M. D. (çev.), *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (4), 2004, (ss.205-221).
- Hökelekli, H. *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- İmamoğlu, A. ve Yavuz, A. *Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: 23, Sakarya, 2011, (ss. 205-244).
- Karacoşkun, M. D. *Psiko-sosyal açıdan iman-amel (dini davranış) ilişkisi*, Doktora Tezi, Samsun, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Karasar, N. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2011.

- Kaya, M. İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12-13), Samsun, 2001, (ss. 43-78).
- Kayıklık, H. *Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe*, AÜİ FD, XVI (1), Ankara, 2005, (ss. 133-155).
- Kocaer, A. F. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih*, İstanbul: Hüner Yayınları, 2003.
- Köroğlu, C. Z. Türkiye’de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), Gümüşhane, 2012, (ss. 82-102).
- Köylü, M. Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2004, (ss.137-154).
- Ok, Ü. Bir Aktivite Sistemi Olarak “İnanç”: İnanç Gelişimine Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım, *Din Bilimleri* 5(4), 2005, (ss. 111-135).
- OK, Ü. Biyografik Anlatıya Dayalı İnanç Gelişimi Biçimleri ve Nicel Ölçümler, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2), Adana, 2012, (ss. 121-155).
- Ok, Ü. *İnanç Psikolojisi: Yaşamı Anlamlandırma Biçiminin Hayat Boyu Gelişimi*, Ankara: İlahiyat Yayınları, 2007.
- Oral, O. *İslam İnanç Esasları*, Ankara: TİYDEM Yayıncılık, 2014.
- Osmanoğlu, C. *Basamak Teorileri Açısından Dini Gelişim, İnanç Gelişimi ve Eğitimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Özcan, H. *Epistemolojik Açıdan İman*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfi, 1992.
- Özdemir, B. *13-20 Yaşları Arasında Dini Gelişim ve Eğitimi*, (James W. Fowler’ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma). Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

- Özüdođru, H. N. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç Ve Tutumları İle Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2003.
- Özyılmaz, Ö. *Çocukluk ve Gençlik Çağında İslami Eğitim ve Psikolojik Temelleri*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2003.
- Peker, H. *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003.
- Selçuk, Z. *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayınları, 2003.
- Senemoğlu, N. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi, 2011.
- Seyhan, B. Y. "Dua Tutumu ile Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma." *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), Sivas, 2013, (ss. 157-183).
- Seyhan, B. Y. *Üniversite öğrencilerinde inanç tarzları, denetim odağı ve psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiler (Sivas örneği)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2013.
- Sezen, A. Dindarlık ve Bilişsel Süreçler, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3, X., s.276, 2010, (ss. 273-286).
- Söylemez, E. *31-40 Yaşları Arasında İnanç Gelişimi ve Eğitimi (James W. Fowler'a Göre İnanç Gelişimi)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- Şentürk, H. *Din Psikolojisine Giriş*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Tuncer, A. *Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2002.
- Tümer, G. *Din*, İstanbul: DİA, 1994.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları, 2006.
- Uslu, F. *Felsefi Açından İmanı Temellendirme*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.

Yavuz, A. *18-25 Yaş Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi (Sakarya Üniversitesi Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2009.

Yavuz, K. *Çocuk ve Din*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

Yavuz, S. Dini Yönelim Ölçeği Ve Güvenirlilik Çalışması: Sanayi İşçileri Üzerine Bir Araştırma, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(3), s. 226, 2006,(ss.221-228).

Yavuzer, H. *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008.

Yücedoğru, T. *Din, İman ve İslam'a Dair*, Bursa: Emin Yayınları, 2012.

Zengin, M. (2013). Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 11, No 25, 271-301.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616>Erişim tarihi: 13.09.2015.

EKLER

EK- 1: Dini İnanç Gelişim Anketi	77
EK- 2: Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarafından İstenen İzin Dilekçesi	82
EK- 3: Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü Tarafından Verilen İzin Belgesi.....	83

EK- 1: Dini İnanç Gelişim Anketi**Değerli Öğrenciler**

Bu araştırmamız ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıflardaki öğrencilerin inanç durumlarını karşılaştırmalı olarak incelemek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı tamamen bilimsel olup, araştırmanın amacına ulaşması vereceğiniz bilgilerin, içten ve doğru olmasına bağlıdır. Vereceğiniz cevaplar araştırmanın dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Sizden kimlik bilgisi istenmediği için bütün sorulara rahat ve içtenlikle cevap vermenizi bekliyoruz.

Lütfen soruları dikkatlice okuyun. Seçenekli sorularda size en uygun seçeneğin başındaki parantezin içine (x) işareti koyun. Eğer size uygun seçenek yoksa boş bırakılan “başka varsa yazınız” hanesine yazınız.

Anketin doldurulmasına gösterdiğiniz ilgi ve yardımlar için teşekkür eder, derslerinizde başarılar dilerim.

Bekir AKSOY

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

- 1. Sınıf:** A. () 5 B. () 6 C. () 7 D. () 8
- 2. Yaş:** A. () 11 B. () 12 C. () 13 D. () 14 E. () 15
- 3. İkamet Yeri:** A. () İlçe Merkezi B. () Köy
- 4. Cinsiyet:** A. () Kız B. () Erkek
- 5. Annenizin öğrenim durumu nedir?**
A. () Okur-yazar değil B.() İlkokul C.() Ortaokul D. () Lise E.() Üniversite
- 6. Babanızın öğrenim durumu nedir?**
A. () Okur-yazar değil B.() İlkokul C.() Ortaokul D.() Lise E.() Üniversite
- 7. Ailenizin gelir seviyesi hangi düzeydedir?**
A. () Üst (Zengin) B. () Ortanın Üstü. C. () Orta
D. () Ortanın Altı E. () Çok Düşük
- 8. Aşağıdakilerden hangisi en çok izlediğiniz televizyon programıdır? (Sadece üç tanesini önem sırasına göre 1, 2, 3 şeklinde işaretleyiniz.)**
A. () TV. izlemem B. () Diziler ve sinema C. () Müzik
D. () Spor E. () Dini programlar F. () Çocuk programları
- Başka sevdiğiniz programlar varsa yazınız:.....

9. Dini bilgilerinizi en çok hangi yollardan öğreniyorsunuz? (Sadece üç tanesini önem sırasına göre 1, 2, 3 şeklinde işaretleyiniz)

- A. () Anne-Baba B. () Öğretmenler C. () Camiler D. () Televizyon
E. () Arkadaş grubu F. () Çevre G. () Dini Kitaplar

Başka varsa yazınız:.....

10. Namaz ibadetinizi hangi sıklıkla yapıyorsunuz?

- A. () Sürekli B. () Ara-sıra C. () Ramazan ayında
D. () Bayramlarda E. () Cuma namazı için F. () Hiç

Başka varsa yazınız:.....

11. Ailenizde namaz ibadeti hangi sıklıkta yapılmaktadır?

- Anne** () A. Sürekli () B. Ara-sıra () C. Mübarek günlerde () D. Hiç
Baba () A. Sürekli () B. Ara-sıra () C. Mübarek günlerde () D. Hiç
Diğer bireyler () A. Sürekli () B. Ara-sıra () C. Mübarek günlerde () D. Hiç

12. Kur'an kursunda ya da camilerde yaz kursuna katıldınız mı?

- A. () Her yaz katılıyorum B. () Fırsat buldukça katılıyorum
C. () Katılmak istiyorum; fakat şu ana kadar imkânım olmadı. D. () Katılmayı düşünmüyorum.

13. Ders dışında dini içerikli kitap okur musunuz?

- A. () Sürekli okurum. B. () Ara-sıra okurum C. () Ramazanda okurum
D. () Hiç okumadım. E. () Okumak istiyorum; ama fırsatım olmadı.

Başka varsa yazınız:.....

1. "Allah" hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun biçimde dile getirmektedir?

- A. () Allah'ın varlığına ve birliğine kesinlikle inanıyorum.
B. () Kâinatın Allah tarafından yaratıldığına inanıyorum, fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.
C. () Allah'ın varlığına inanıyorum, fakat bu konuda çözemediğim hususlar var.
D. () Allah'ın varlığı-yokluğu konusuna ilgi duymuyorum.
E. () Allah'ın varlığına inanmıyorum.

2. Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkındaki inancınızı aşağıdaki ifadelerden hangisi en uygun biçimde dile getirmektedir?

- A. () Hz. Muhammet'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorum.
 B. () Çok yetenekli bir devlet adamı ve komutan olduğuna inanıyorum.
 C. () Farklı özellikleri olmakla beraber Onun sadece bir insan olduğuna inanıyorum.
 D. () Peygamber sıfatıyla öyle bir kişinin yaşadığından emin değilim.
 E. () Hz. Muhammet'in peygamberliğine inanmıyorum.

3. Kur'an-ı Kerimin Allah'ın Gönderdiği Kitap Olup, tamamının günümüze kadar değişmediğine inanıyor musunuz?

- A.() İnanıyorum. B.() İnanmıyorum. C. ()Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok
 Başka varsa yazınız:.....

4.Ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve ahirette bazı insanların Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, bazılarının ise cezalandırılacağına inanıyor musunuz?

- A.() İnanıyorum. B.() İnanmıyorum. C. ()Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok
 Başka varsa yazınız:.....

5. Ölümden sonraki hayat hakkındaki inancınız aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

- A. () Kişinin ruhu yaşamaya devam eder ve Tanrı tarafından ödüllendirilir veya cezalandırılır.
 B. () Ruh varlığını devam ettirir.
 C. () Ölümden sonrası için söylenecek yeterli bilgimiz yok.
 D. () Bir kimsenin ölümsüzlüğü sadece, çocuklarının ve yaşamında ilişki kurduğu diğer kişilerin üzerinde bıraktığı etki ile mümkündür,
 E. () Ölüncü kişinin hayatı biter, ölümden sonra bir şey yoktur.

Başka varsa yazınız:.....

6. Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanıyor musunuz?

- A.() İnanıyorum. B.() İnanmıyorum. C. ()Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok
 Başka varsa yazınız:.....

7. Meleklerin varlığına inanıyor musunuz?

- A.() İnanıyorum. B.() İnanmıyorum. C. ()Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok
 Başka varsa yazınız:.....

8. Allah'ın insanların dualarına cevap verdiğiğine inanıyor musunuz?

A.() İnanıyorum. B.() İnanmıyorum. C. ()Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok

Başka varsa yazınız:.....

9. “Dine bağlılık, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam kazandırır.” görüşüne katılıyor musunuz?

A. () Katılıyorum. B. () Katılmıyorum. C. () Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok

Başka Varsa Yazınız:.....

10. “Din, ölüm karşısında insana başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verir.” görüşüne katılıyor musunuz?

A. () Katılıyorum. B. () Katılmıyorum. C. () Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok

Başka Varsa Yazınız:.....

11. Aşağıdakilerden hangisi sizin için daha önemlidir?

(Sadece üç tanesini önem sırasına göre 1, 2, 3 şeklinde işaretleyiniz)

A. () Bilgi B. () İç huzuru. C. () Mesleki başarı D. () Sağlık

E. () Aşk F. () Mutlu bir yuva G.() Ekonomik güvenlik H. () Dini inanç

Başka varsa yazınız

12. “Dünyada iken, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların cennete; uymayanların ise cehenneme girmeleri, Allah'ın adaletinin bir gereğidir.” görüşüne katılıyor musunuz?

A. () Katılıyorum. B. () Katılmıyorum. C. () Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok

Başka Varsa Yazınız:

13. “Şeytan, insanları imtihan etmek için yaratılmıştır. Bu imtihanı başarıyla tamamlayanlar cennete giderler.” görüşüne katılıyor musunuz?

A. () Katılıyorum. B. () Katılmıyorum. C. () Bazı şüphelerim var D. () Fikrim yok

Başka Varsa Yazınız:

Arkadaşlar aşağıdaki soruları lütfen cevaplayınız.

Doğru Yanlış

1- Cuma namazını kişinin tek başına kılması mümkündür.	()	()
2- Oruçlu kimse yalan söylese orucu bozulur.	()	()
3- Kâbe Hz. Muhammet'in kabrinin bulunduğu yerdir.	()	()
4- Kuran 114 sureden meydana gelmiştir.	()	()
5- Hz. Ali. Hz. Muhammet'in Hz. Hatice'den doğan oğludur.	()	()
6-Akşam namazının farzı üç rekâttir.	()	()
7- Kuranı Arapça metinden okumayı bilmek, her Müslüman için farz değildir.	()	()
8- Cinlerin varlığı Kuranda belirtilmiştir.	()	()
9- Dini bilgiler diğer bilgilerden daha değerlidir.	()	()
10- Zengin olsun, fakir olsun her Müslüman'ın hayatında bir defa hacca gitmesi gerekir.	()	()

EK- 2: İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarafından İstenen İzin Dilekçesi

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SAYI : 67238744- 730.08.03
KONU: Yüksek Lisans Tezi Anket Çalışması

15/05/2013

VALİLİK MAKAMINA

KASTAMONU

İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencilerinden Bekir AKSOY'un Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak "Dini Bilgi ve İnsan Gelişimi Açısından Köylerde ve Şehirlerde Oluyan Öğrencilerin Karşılaştırılması : Kastamonu Örneği" konulu bir araştırma yapması planlanmıştır. Söz konusu araştırma içerisinde yer alan anketin değişik üniversitelerde fillerde yapılan benzer çalışmalar örneğinden de anlaşılabacağı üzere akademik ve yöntemsel ölçülere göre hazırlandığından bilimsel kriterlere uygunluğu tarafımızdan da yeterli görülmektedir.

Yukarıda adı geçen Enstitümüz öğrencisinin Kastamonu İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı eğitim kurumlarında öğrenim gören 6.7. ve 8. Sınıf öğrencilerine yönelik bir örneklem uygulanması peklinde yürüteceği bu proje çalışması ile ilgili anket örneği ektedir. Söz konusu anket çalışmasının yapılabilmesi için Kastamonu İl Valiliği nezdinde gerekli kolaylığın sağlanması hususunda;

Gereğinin yapılmasını arz ederim.

Prof. Dr. İbrahim Hakkı YILMAZ
REKTÖR

EK:
1 Adet Anket Formu Örneği (4 sayfa)

Temel Eğitim Hizmetleri

İĞDIR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEL: 0 476 226 1314 - 3304
FAX: 0 476 226 4892

EK- 3: Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü Tarafından Verilen İzin Belgesi

**T.C.
KASTAMONU VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 38793931/44/1029912
Konu:Anket

20/05/2013

VALİLİK MAKAMINA

İlgli:a)Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün
20/03/2012 tarih ve 4506 (Genelge No:2012/13)sayılı emirleri.
b)İğdır Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 15/05/2013
tarihli ve 100 sayılı yazısı.

İğdır Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün ilgi yazıları ile Enstitüleri yüksek lisans öğrencisi Bekir AKSOY'un "**Dini Bilgi ve İnanç Gelişimi Açısından Köylerde ve Şehirlerde Okuyan Öğrencilerin Karşılaştırılması: Kastamonu Örneği**" konulu anketi ilimizdeki ortaokullarda öğrenim gören 6,7 ve 8.sınıf öğrencilerine uygulamak istediği bildirilmektedir.

Söz konusu İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Bekir AKSOY'un Araştırma ve Değerlendirme Komisyonunca uygun görülen "**Dini Bilgi ve İnanç Gelişimi Açısından Köylerde ve Şehirlerde Okuyan Öğrencilerin Karşılaştırılması: Kastamonu Örneği**" konulu anketi (4 sayfa) 2012-2013 eğitim öğretim yılında ilimizdeki ortaokullarda okuyan 6,7 ve 8.sınıf öğrencilerine eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan gönüllülük esasına göre uygulaması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Bekir AKSOY
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
20/05/2013

Hasan ERKAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

İl Milli Eğitim Müdürlüğü/ Kastamonu
Elektronik Ağı: kastamonu.meb.gov.tr
e-posta: egitimogretim37@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Hatice ÖZDEN VHKİ
Tel: (0 366) 214 15 17
Faks: (0 366) 214 64 94

Özgeçmiş

Bekir AKSOY, 20.11.1970 Konya'nın Çeltik İlçesinde doğdu. İlköğretimini Çeltik Merkez İlkokulunda, ortaöğrenimini ise Konya Gazi Lisesinde tamamladı. 1987-1991 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünü bitirdi. 1991 yılında Aksaray Yeşiltepe Lisesinde öğretmen olarak göreve başladı sırasıyla Kayseri ve Konya'da okul müdürlüğü görevlerinde bulundu. 2009 yılında Iğdır İl Milli Eğitim Şube Müdürü olarak görev yaptı. 2010 yılında Iğdır Aralık İlçe Milli Eğitim Müdürü olarak görev yaptı. 2010-2011 Iğdır İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2011-2012 Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2012-2014 yılları arasında Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü görevini yürüttü. Şuan Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğünde Eğitim Uzmanı olarak görevini sürdürmektedir. 2011 yılında Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Ders döneminden sonra Yrd. Doç. Dr. Yusuf MACİT danışmanlığında "Dini İnanç Gelişimi Açısından Köy ve Şehir Çocuklarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma (Kastamonu Örneği)" adlı yüksek lisans tezini çalışmaya başladı.